

Міністерство освіти і науки України

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Факультет філології, історії та політико-юридичних наук

Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин

Історія та археологія

032 Історія та археологія

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня Магістр

Війна судного дня: Ізраїль проти Сирії та Єгипту (1973 р.)

Студента: Білодіда Олександра Валерійовича

Науковий керівник: Мартиненко Володимир
Васильович,
кандидат історичних наук, доцент кафедри
всесвітньої історії та міжнародних відносин

Рецензент:

Допущено до захисту
Завідувач кафедри:

Ніжин – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. ПРОВАЛ РОЗВІДКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ СУДНОГО ДНЯ 1973 року....	8
РОЗДІЛ ІІ. ПРАГМАТИЗМ РІЧАРДА НІКСОНА І ВІЙНА СУДНОГО ДНЯ.....	25
РОЗДІЛ ІІІ. СТРАТЕГІЯ США У ВІЙНІ СУДНОГО ДНЯ: ДОПОМОГА ІЗРАЇЛЮ ТА ГЕОПОЛІТИЧНІ НАСЛІДКИ.....	36
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	56

ВСТУП

Актуальність теми дослідження.

Війна Судного дня 1973 року є ключовою подією арабо-ізраїльського конфлікту та важливим моментом у геополітичній історії ХХ століття. Її значення визначається не лише військовими аспектами, але й глибоким впливом на подальший розвиток міжнародних відносин, що виявився у зміні стратегій великих держав, таких як США та СРСР, у регіоні. Аналіз цього конфлікту дозволяє зрозуміти механізми несподіваної атаки, дії розвідувальних служб, роль зовнішньополітичних альянсів та наслідки війни для формування сучасної системи міжнародної безпеки.

Ступінь вивченості теми. У світовій історіографії представлений широкий спектр робіт, присвячених арабо-ізраїльському конфлікту. Значний інтерес дослідників викликають аспекти стратегії і тактики сторін, провал розвідки та дипломатичний вплив світових держав. Однак багато питань залишаються відкритими, зокрема стосовно організаційних помилок, що призвели до військових невдач та подальших геополітичних змін. Недостатньо висвітленими є й аспекти впливу цієї війни на регіональну стабільність.

Історіографія війни Судного дня (1973 р.), має низку проблем і складнощів, пов'язаних з різними підходами до оцінки цієї події. Основні проблеми включають:

Політичні та ідеологічні фактори: Історіографія війни часто залежить від політичних переконань і національних інтересів авторів. Для країн, які брали участь у конфлікті, війна часто інтерпретується через призму національної гордості, поразок чи перемог. Наприклад, для арабських країн, зокрема Єгипту та Сирії, війна стала символом боротьби за повернення територій, втрачених під час Шестиденної війни 1967 року. Ізраїльська історіографія, з іншого боку, часто підкреслює непередбачуваність нападу та важкість боротьби з двома фронтами.

Проблеми інтерпретації причин війни: Одним із основних суперечливих питань є визначення причин війни. Чи була це стратегічна необхідність для арабських країн, які прагнули відновити контроль над територіями (Синайський півострів та Голанські висоти), чи це була спроба змінити стратегічний баланс на Близькому Сході через дипломатичний тиск? Ізраїльські історики часто наголошують на підготовленості до відбиття атаки, водночас арабські історики можуть акцентувати на важливості війни для відновлення територіальної справедливості.

Оцінка ролі міжнародних акторів: Війна Судного дня мала великий міжнародний вимір, включаючи участь США та СРСР, які підтримували своїх союзників. Історіографія часто зосереджується на впливі цих держав на хід війни та мирні переговори після неї. Оцінка ролі супердержав у втручанні або нейтралітеті часто має спірний характер. Зокрема, рішення США щодо надання військової допомоги Ізраїлю в критичний момент війни та реакція СРСР на події стали важливими аспектами вивчення війни.

Невизначеність у військових оцінках: Хоча війна в цілому вважається перемогою для Ізраїлю, її військові підсумки оскаржуються, зокрема, в контексті великих втрат, яких зазнав Ізраїль на початку бойових дій. Існують різні оцінки щодо того, хто насправді виграв з військової точки зору. Арабські держави розглядають її як часткову перемогу, оскільки їм вдалося досягти певних тактичних успіхів і змусити Ізраїль сісти за стіл переговорів.

Міфологізація війни: Війна Судного дня також обросла численними міфами як у арабських, так і в ізраїльських наративах. В арабських країнах війна часто зображувалась як величезний акт героїзму та відваги, незважаючи на поразку. Водночас, в Ізраїлі часто підкреслюється незламність армії та народу, навіть у критичні моменти, коли ситуація була на межі поразки.

Дипломатичний аспект: Перемир'я після війни і подальші мирні переговори, особливо Кемп-Девідські угоди між Єгиптом та Ізраїлем, також є важливою

частиною історіографії. Оцінка того, як війна вплинула на процес мирного врегулювання і стабілізацію регіону, також різниться в залежності від поглядів на роль силових методів у досягненні миру.

Історіографія війни Судного дня (1973 р.) охоплює широкий спектр наукових праць, мемуарів, статей та аналітичних досліджень. Головними авторами та джерелами є:

1. Ізраїльські джерела

- **Хаїм Герцог:** колишній ізраїльський офіцер та історик, у своїй книзі *"The War of Atonement"* пропонує ізраїльський погляд на події, розглядаючи військові помилки, розвідку та перебіг бойових дій.
- **Захава Галон:** публікації в ізраїльських виданнях про уроки війни та її вплив на суспільство.

2. Арабські джерела

- **Саад Ель-Шазлі,** єгипетський генерал: автор книги *"The Crossing of the Suez"*, де він детально аналізує успіхи Єгипту в перші дні війни, а також стратегічні помилки.
- Арабська академічна література часто зосереджується на темах національної гордості та військових досягнень.

3. Західні джерела

- **Генрі Кіссінджер:** у своїх мемуарах описує дипломатичні аспекти війни, включно з роллю США в постачанні озброєння Ізраїлю та мирних переговорах.
- **Авраам Рабінович:** книга *"The Yom Kippur War"* пропонує всеосяжний аналіз війни з обох сторін конфлікту.
- **Мартін Ван Кревельд,** військовий історик: аналізує логістику та стратегії обох сторін.

4. Аналітичні роботи та сучасні джерела

- Наукові журнали, як-от *Middle East Journal* або *Journal of Military History*, публікують сучасні дослідження, які охоплюють аспекти стратегії, розвідки та міжнародної політики.
- Військові аналітичні центри, зокрема *RAND Corporation*, випустили звіти про уроки війни.

Історіографія війни Судного дня є багатогранною, охоплюючи різні перспективи: ізраїльську, арабську, американську, радянську та незалежну аналітичну.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єкт дослідження – арабо-ізраїльський конфлікт як комплексне явище у міжнародних відносинах. Предмет дослідження – причини, особливості та наслідки Війни Судного дня 1973 року, з акцентом на аналізі дій сторін конфлікту та його міжнародного контексту.

Мета і завдання дослідження. Мета – виявити основні фактори, які визначили перебіг Війни Судного дня, та оцінити її наслідки для регіону і міжнародних відносин.

Для досягнення мети поставлено такі завдання:

- дослідити історичні передумови Війни Судного дня;
- визначити ключові фактори, що спричинили несподівану атаку з боку Сирії та Єгипту;
- проаналізувати стратегічні та тактичні рішення обох сторін конфлікту;
- оцінити роль зовнішніх держав у конфлікті та його вирішенні;
- розробити рекомендації для розуміння схожих конфліктів у сучасній міжнародній практиці.

Методи дослідження. Дослідження базується на міждисциплінарному підході, який поєднує методи системного аналізу, порівняльної історії, кейс-стаді

та джерелознавчого аналізу. Використовуються архівні матеріали, наукова література, мемуари учасників подій.

Практичне значення отриманих результатів. Результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі при вивченні історії міжнародних відносин, у прикладних дослідженнях сучасної конфліктології, а також як рекомендації для розробки політичних стратегій у зонах конфліктів.

РОЗДІЛ І. ПРОВАЛ РОЗВІДКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ СУДНОГО ДНЯ 1973 РОКУ

Вранці 6 жовтня 1973 року недосвідчені молоді резервісти Армії оборони Ізраїлю (ЦАХАЛ), дислоковані на лінії Бар-Лев на Синайському півострові, отримали наказ про мобілізацію у зв'язку з можливим нападом Єгипту. Мало хто з ізраїльських солдатів міг припустити, що вони зазнають напад у Йом-Кіпур, День Спокути, який є найсвятішим днем іудаїзму, а тим більше під час священного місяця Рамадан, часу, що має велике значення для їхніх арабських супротивників. По той бік Суецького каналу ізраїльтяни могли спостерігати, як їхні єгипетські колеги патрулюють береги без шоломів і зброї, виконуючи свою повсякденну роботу, як вони протягом останніх кількох місяців. Відмовившись сприймати наказ серйозно, ізраїльтяни неквапливо відійшли до своїх бункерів. Через кілька хвилин контужені захисники побачили, що їхні укріплення розгромлені, коли єгипетські війська прорвалися повз їхні позиції і просунулися до батьківщини, яку вони намагалися захистити.

Цей день назавжди запам'ятався в серцях і свідомості ізраїльського народу як війна Судного дня. О 14:00 Ізраїль був атакований скоординованою атакою на двох окремих фронтах. Сирія напала на Голанські висоти з півночі, захопивши гору Хермон і знищивши пікетовану лінію оборони Ізраїлю, задіявши понад 800 танків лише в попередньому штурмі.

З півдня тисячі єгипетських танків перетнули Суецький канал, щоб укріпити свої позиції на Синайському півострові. У перші дні бойових дій Ізраїль був у повній владі арабських агресорів. Після повної мобілізації 9 жовтня ЦАХАЛ стримав наступ, а через тиждень розпочав успішні контратаки, щоб повернути втрачену територію. [4, с. 77] 22 жовтня Ізраїль досяг околиць столиць Каїра і Дамаска, коли Організація Об'єднаних Націй виконала Резолюцію 338 Ради Безпеки, що закликала до негайного припинення вогню [20, с.4-5]. Ціною 2 688

життів Ізраїль витримав несподівану атаку і дав відсіч своїм загарбникам [6, с. 345-348].

Наскільки успішною можна вважати перемогу після такого руйнівного нападу, який застав Ізраїль зненацька? Як держава з її авторитетним розвідувальним співтовариством не змогла передбачити майбутню атаку такого масштабу і жорстокості? Війна Судного дня 1973 року є синонімом провалу розвідки; напад застав ізраїльську і американську розвідки зненацька. Причини цього провалу були різними для кожної країни. Ізраїль розгорнув жорстку військову оцінку арабських сил, яка не передбачала і не прогнозувала дій арабів поза межами цієї оцінки. Сполучені Штати підійшли до близькосхідної кризи з надмірним покладанням на дипломатію, що дозволило б використати Єгипет. Ізраїль і США зіткнулися з організаційними проблемами в своїх розвідувальних спільнотах і, крім того, страждали від однакового упередженого уявлення про те, що Єгипет і Сирія не розпочнуть війну проти переважаючої за чисельністю ЦАХАЛу з причин, які вони вважали ірраціональними. Вкрай важливо проаналізувати провал розвідки з точки зору як Ізраїлю, так і США, щоб дати точну і комплексну оцінку і зробити висновки щодо уроків, які можна було б винести з цього досвіду.

Джерела, які завадили передбачити атаку, підходи Єгипту та Сирії до обману своїх ворогів, а також причини, чому арабські війська здійснили несподівану атаку.

Єгипет був головним антагоністом у 1973 році, останньому конфлікті в серії арабо-ізраїльських воєн. Коли Анвар аль-Садат став президентом Єгипту у вересні 1970 року, він успадкував режим, заплямований принизливою поразкою у Шестиденній війні 1967 року, в якій Синайський півострів був втрачений і контролювався Ізраїлем. Садат вступив на посаду, маючи на увазі конфронтацію з Ізраїлем. Від цього заходу залежали демографічний вибух в Єгипті, економічні потреби в нафтових запасах і підтримка військової економіки. Крім того, не маючи сильної політичної бази, Садат відреагував на тиск єгипетської армії з метою повернення Синайського півострова. Тим часом Сирія мала максималістський

підхід до Ізраїлю, закликаючи до "повного, остаточного вирішення палестинського питання" [4, с. 748-760]. Помста за втрату Голанських висот у 1967 році підживлювала високе почуття націоналізму в Сирії за режиму президента Хафеза аль-Асада і партії Баас. Роздратований відсутністю прогресу в мирному врегулюванні щодо повернення Синайського півострова, Садат розпочав формування альянсу в арабському таборі для колективних дій проти Ізраїлю.

Мотивований поверненням Голанських висот і володіючи величезною кількістю військової техніки, наданої Радянським Союзом, Асад швидко приєднався до кампанії Садата, і наступний спільний наступ був узгоджений у березні 1973 року. Спочатку запланований на травень, наступ був відкладений, щоб не бентежити радянських покровителів, які перебували на дипломатичних зустрічах зі США. Остаточною датою було визначено 6 жовтня через відлив і повний місяць, які мали сприяти переходу через Суецький канал.

Ще 1 жовтня 1971 року Садат наказав своєму військовому командуванню готуватися до наступальних дій проти Ізраїлю на Синаї. Очевидним питанням було те, як організувати вторгнення під прицілом ізраїльських солдатів всього в двохстах метрах через Суецький канал. "Як можна Я застану їх зненацька? Я повинен приховати свої наміри", - пояснив один єгипетський генерал [15, с. 70-71]. Єгипетська армія просувалася вперед під приводом військових навчань, щоб ввести в оману ізраїльську розвідку, що Єгипет лише готує оборону проти можливості ізраїльського нападу, подібного до 1967 року. Нескінченні навчання проводилися для того, щоб обдурити ізраїльських спостерігачів, а також для того, щоб набути навичок для майбутнього нападу.

Командири ретельно вивчали військові помилки війни 1967 року і вносили відповідні поправки. Єгипет навіть реконструював ізраїльські укріплення, щоб надати моделі для репетицій.

Однак Ізраїль ніколи не трактував це як підготовку до війни. Частково це було пов'язано з організацією самої розвідувальної спільноти. Починаючи з 1962 року,

розвідка Ізраїлю (IDF) постійно неправильно оцінювала наміри Єгипту під час війни на виснаження 1969-1970 років, причиною чого була тенденція аналізувати поведінку супротивника виключно через призму військової сили, не враховуючи політичний вимір [2, с. 78-79] Авторитетний Моссад також приховував низку провалів розвідки перед війною Судного дня, жоден з яких не був належним чином вивчений для запобігання в майбутньому [4, с. 753-754]. Зрештою, військові узурпували керівні посади в організації, після чого розвідданим, зібраним іншими агенціями Моссаду, приділялося мало уваги. Не менш впливовим було нове керівництво, встановлене за рік до початку війни. Генерал-майор Еліаху Зейра був новачком у сфері розвідки, коли прийняв командування, як і його заступник, бригадний генерал Ар'є Шалев, який відповідав за єгипетський фронт.

Основна причина невдачі розвідки 1973 року полягала в низці помилкових оцінок самої розвідки. За словами бригадного генерала Амоса Гільбоа, колишнього керівника виробничо-аналітичного відділу, була використана інша модель оцінки, ніж та, що застосовувалася під час Шестиденної війни. Якщо модель 1967 року наголошувала на арабських можливостях, то модель 1973 року - на намірах. Немає сумнівів, що Ізраїль володів усіма необхідними даними про підготовку і розгортання Єгипту і Сирії до 6 жовтня; чого йому не вистачало, так це причини для початку війни. Ізраїль не вірив, що арабські армії мають шанси на перемогу в протистоянні з його переважаючою військовою силою, і тому дійшов висновку, що вони не нападуть; чинити інакше було нераціонально. Невідомим був той факт, що Єгипет і Сирія прийняли перспективу обмежених тактичних перемог, щоб повернути собі гордість, а також Синай і Голанські висоти, втрачені під час конфлікту 1967 року.

Нерозуміння арабської мотивації і намірів супроводжувалося прийняттям ізраїльтянами "концепції". "Концепція" [4, с. 754-755] була оцінкою, яка стверджувала, що Єгипет не розпочне війну до того, як здобуде перевагу в повітрі над Військово-повітряними силами Ізраїлю (ВПС). Єгипет справедливо вважав, що

перемога Ізраїлю в 1967 році була заслугою ЦАХАЛу, який превентивним ударом розгромив його військово-повітряні сили, а згодом і незахищені наземні війська. Для нового раунду бойових дій Садат шукав важелі для протистояння ЦАХАЛу, які прийшли у вигляді ЗРК SAM-2, SAM-6 і SAM-7, а також ракет класу "земля-земля" ФРОГ і ракет Скад, які постачав Радянський Союз. За відсутності домінуючої військово-повітряної сили ЗРК (ракети класу "земля-повітря" могли б, принаймні, забезпечити протиповітряну парасольку, під якою єгипетські сухопутні війська могли б захиститися.

Незалежно від того, чи знала розвідка про такий розвиток подій, її розвідувальні звіти не включали радянські засоби і техніку до складу арабських військових сил і засобів [2, с. 75]. Така жорстка оцінка обмежувала аналітиків розвідки у вивченні арабських військових рішень, що виходили за рамки "Концепції".

Починаючи з літа 1973 року, Сирія поступово посилювала фронт на Голанах, готуючись до наступу, що не залишилося непоміченим для ЦАХАЛу. У попередньому інциденті, відомому як "Синьо-біла тривога", за наполяганням начальника штабу генерал-лейтенанта Давида Елазара, ЦАХАЛ мобілізувався у травні 1973 року вздовж сирійського кордону [2, с. 80-81]. Це стало відповіддю на громадянську війну в Лівані, яка спонукала Сирію втрутитися, але такий акт так і не був здійснений. Це була фінансова помилка, яка коштувала одинадцять мільйонів ізраїльських лір і запевнила ізраїльську розвідку в тому, що Сирія не в змозі оголосити війну, і все це змусило Єгипет вагатися з рішенням про повторну мобілізацію 6 жовтня. Оскільки Єгипет продовжував мобілізацію під виглядом військових навчань "Тахрір 41", прийняття "Концепції" зміцнило віру Ізраїлю в те, що Єгипет не розпочне війну без належного військового обладнання, і що Сирія не нападе без Єгипту.

Лише за два дні до нападу низка безпомилкових попереджувальних знаків нарешті насторожила ізраїльську розвідку, що, можливо, на горизонті справді

назріває війна, яка неминуче має розпочатися. Увечері 4 жовтня було помічено, що сім'ї радянських військових радників в Єгипті поспішно евакуюються. За десять годин до нападу шеф Моссаду Цві Замір отримав підтвердження від свого найкращого єгипетського агента, що війна неминуча [2, с. 80-117]. Нарешті, о 4:00 ранку 6 жовтня ізраїльські та американські спостерігачі перехопили виразні радіосигнали, що свідчили про остаточну арабську війну підготовчих заходів, який, за прогнозами розвідки, мав відбутися о 18:00. Дізнавшись про ці тривожні події, генеральний штаб ЦАХАЛу зібрався на нараду, щоб обговорити шалені військові приготування, які вимагали остаточної згоди прем'єр-міністра. У свою чергу, прем'єр-міністр Голда Меїр була розбуджена телефонним дзвінком і організувала екстрену нараду о 8:00 ранку у своєму тель-авівському бюро, щоб розглянути ситуацію. Серед присутніх були міністр оборони Моше Даян, начальник генерального штабу генерал-лейтенант Давид Елазар і начальник розвідки генерал-майор Еліаху Зейра. Елазар попросив завдати превентивного удару, який дозволив би ЦАХАЛу перехопити ініціативу. Однак Меїр і Даян швидко відхилили цю ідею через політичні наслідки. Рішення про мобілізацію ЦАХАЛу було більш тривалим і складним; зрештою, було вирішено провести часткову мобілізацію, в рамках якої бронетанкові резерви будуть негайно відправлені до своїх підрозділів.

Після засідання уряду Меїр викликав посла США Кеннета Кітінга, щоб пояснити ситуацію, що склалася. Задokumentований обмін думками розкрив причини відсутності превентивних дій і мобілізації, а також справжній масштаб провалу розвідки. Всупереч переконливим свідченням арабської готовності, члени кабінету побоювалися, що мобілізація з боку Ізраїлю може бути неправильно витлумачена як військова агресія і спровокувати арабську відплату. У посланні Меїра до Кітінга серед двох мотивів розгортання єгипетських і сирійських військ було названо "сумлінну оцінку обома або однією з цих країн, з будь-якої причини, що Ізраїль має намір провести наступальну військову операцію проти них або проти однієї з них" [26, с. 284-285]. Бажаючи уникнути сприйняття заклику до війни,

США переслали Єгипту послання від імені Ізраїлю, в якому йшлося про те, що Ізраїль "викликав "деякі резерви" на випадок непередбачених обставин, але не оголосив загальної мобілізації" [21, с. 287-286]. У свою чергу, неправильна оцінка дій арабів призвела до заперечення превентивного удару. У своєму посланні Кітінгу Меїр продовжувала пояснювати: "Якщо такий розвиток подій впливає з їхніх побоювань щодо наступальної військової операції з боку Ізраїлю, то такі побоювання абсолютно безпідставні. Ми хочемо запевнити вас особисто, що Ізраїль не має жодного наміру розпочинати наступальні військові операції проти Сирії чи Єгипту" [26, с. 5-284]. О 14:00 того ж дня, за чотири години до очікуваної "нульової години", коли мобілізація ЦАХАЛу ще не була завершена, почали надходити повідомлення про перестрілки як на єгипетському, так і на сирійському фронті. "Отже, вони все-таки застали нас зненацька..." вигукнув Меїр, -Я розлючений, що вони застали нас зненацька".

У той же час у Вашингтоні, округ Колумбія, була висловлена інша реакція. "Хто це почав?" - такими були слова міністра оборони Джеймса Шлезінгера. Американське розвідувальне співтовариство також було захоплене зненацька арабським нападом, настільки, що не було впевненості, яка сторона навіть розпочала воєнні дії. Як писав один автор, описуючи події 1976 року, "Жовтнева війна стала несподіванкою для доктора Кіссінджера - і для Ізраїлю - хоча не повинна була... Він не проігнорував докази. Як і ізраїльтяни, і як ЦРУ, він неправильно інтерпретував"[24, с. 7-8] Генрі Кіссінджер був приведений до присяги як 56(ий) державний секретар у вересні 1973 року за адміністрації президента Річарда Ніксона. Однак Кіссінджер був не єдиним, хто успадкував таку важливу посаду незадовго до війни Судного дня. Вільям Колбі був директором Національної розвідки (DCI) менше місяця і не зміг попередити американських політиків про війну, що наближалася. Подібно до розвідки та Моссаду в Ізраїлі, Центральне розвідувальне управління.

Розвідувальне управління (ЦРУ) також зазнало радикальних організаційних змін, які створили середовище, сприятливе для провалу розвідки. Серед них - створення неефективної системи індивідуальних офіцерів національної розвідки (NIO), призначення нового керівника Управління поточної розвідки (OCI), кадрові зміни, що включали звільнення старших аналітиків з Близького Сходу, а також обмеження доступу до Білого дому внаслідок Вотергейтського скандалу Ніксона [24, с. 1-2]. Не менш важливим фактором було розслаблене ставлення ЦРУ до ситуації, що розвивалася; агентство зосередилося на В'єтнамі, а не на Ізраїлі. Після травня 1973 року, коли в останньому звіті Національної розвідувальної оцінки (NIE) зазначалося, що "суттєві єгипетсько-ізраїльські бойові дії в найближчі кілька тижнів видаються малоймовірними", не було запиту на додаткову розвідувальну оцінку (NIE).

Частково причина такого "малоймовірного" погляду полягала в американській позиції, що дипломатія може запобігти спалаху війни на Близькому Сході. Надмірна довіра до цього підходу сильно засліплювала потенціал майбутніх конфліктів. У документі, підготовленому ЦРУ в 1973 році, Садат неохоче прийняв запрошення Кіссінджера у вересні 1972 року на таємні переговори на високому рівні між офісами президентів двох країн, щоб обговорити перспективу миру [23, с. 8-9]. розуміли, що для того, щоб вести переговори про єгипетсько-ізраїльське врегулювання, "Єгипет повинен бути переконаний, що він може відновити суверенітет над Саїні...", і, крім того, не вступатимуть у першу стадію угоди, якщо Ізраїль не візьме на себе зобов'язання "повного виведення військ в обмін на мир" з боку Ізраїлю, США оцінили ситуацію таким чином: "Ізраїль відмовляється взяти на себе попередні зобов'язання щодо повного виведення військ як тому, що він має намір зберегти частину єгипетської території, так і тому, що він не хоче віддавати до початку переговорів". В 1973 році уряд США як посередник взявся за врегулювання ситуації на Близькому Сході, яке вона вважає своїм головним козирем.

Однак без відома Вашингтона Садат втратив надію на те, що США представлятимуть позицію Єгипту в мирному процесі через низку причин, не останньою з яких був американський союз з Ізраїлем, а також напруженість у відносинах з покровителем Єгипту - Радянським Союзом. Ще в лютому 1971 року Садат запропонував спеціальному представнику ООН Гуннару Яррінгу, що Єгипет готовий припинити війну і поважати "право Ізраїлю жити в межах безпечних і визнаних кордонів", відкрити Суецький канал і вислати радянських радників з Каїра в обмін на відхід Ізраїлю з Саїні [24, с. 22-23]. Пропозиція Садата була швидко сприйнята як американська ініціатива, що ще більше погіршило відносини, коли Ізраїль відмовився від поселення. Протягом 1972 року американський інтерес був в іншому: в одному з меморандумів зазначалося, що "ускладнення у переговорах щодо В'єтнаму спричинили несподівану і тривалу затримку... після врегулювання війни у В'єтнамі уряд США надасть найвищий пріоритет близькосхідній проблемі". Саме тоді, коли Вашингтон готувався відновити арабо-ізраїльські переговори щодо врегулювання у 1973 році, Садат вже взяв на себе зобов'язання розпочати війну. "Всі заснули на Близькому Сході, - зауважив він, - але вони скоро прокинуться".

Його рішення було прийнято за підсумками першої зустрічі між його радником з національної безпеки генералом Хафезом Ісмаїлом та Ніксоном, яка відбулася 23 лютого 1973 року у Вашингтоні. В останній спробі заручитися американською підтримкою в питанні врегулювання Садат відправив Ісмаїла оцінити дипломатичну позицію США перед зустріччю. Ніксон добре знав про політичні можливості Садата з меморандуму, підготовленого Кіссінджером. У ньому пропонувалося що Єгипет насторожено ставився до переговорів через невдачу 1971 року, а також через відмову Ізраїлю від його ініціатив. "Коли Ізраїль заперечував, США відступали", - зазначалося в меморандумі [27, с. 69-70] Зустріч 23 лютого була задокументована в меморандумі, в якому Ніксон досить прямо визнав Ісмаїлу, що ідеальне рішення - це "мрія", і, крім того, відмовився від зобов'язань щодо єгипетського врегулювання. Коли Ніксон привітав з досягненням

миру між Єгиптом та Ізраїлем, Ісмаїл відповів, що "30 місяців перемир'я... стають тягарем і напруженням", і що необхідно "або порушити його, або встановити мир" [21, с. 72]. Без відома Ніксона, коментар Ісмаїла підсумував таємну дилему Садата між компромісом і війною. Підсумки зустрічі 23 лютого підштовхнули Садата до вибору останнього.

Того ж місяця король Йорданії Хусейн I першим висловив припущення, що "Садат почав розглядати війну як серйозну альтернативу". Однак попередження Хусейна не викликало занепокоєння у США, головним чином через сприйняття ЦРУ самого Садата. До того, як його обрали наступником у 1970 році, Садат вважався "слухняною людиною" з невеликим впливом, відомим насамперед відсутністю ворогів і талантом до компромісів. В одному з документів ЦРУ його описували як "мислителя з дуже обмеженим кругозором", а щодо арабів загалом зазначалося, що "їхні емоції і перебільшене почуття гордості постійно втручаються в їхні міркування і судження", і все призвело до необґрунтованого висновку ЦРУ про те, що Садат, а тим більше Єгипет і Сирія разом узяті, є "людиною, яка не здатна нездатним розробити будь-яку військову операцію проти Ізраїлю" [23, с.22]. Незалежно від того, знав Садат про цей грубий аналіз чи ні, він зімітував кілька фальшивих тривог уздовж Суецького каналу, щоб зменшити ступінь реакції і пильності як США, так і Ізраїлю, до яких їхня притупленість дозволила б успішно несподівано атакувати. Супроводжувані політичні погрози військових дій слугували тій самій меті на дипломатичній арені. Виверт Садата про "вовка, що плаче" спрацював; в опублікованій у травні оцінці національної розвідки говорилося наступне: "Вважаючи, що збереження нинішньої ситуації на Близькому Сході є нестерпним для нього самого і для Єгипту, Садат свою кампанію погроз в надії на те, що США чинитимуть тиск на Ізраїль" [22, с. 180-181]. Подібним чином, телеграма від американської Секції інтересів США в Каїрі аналізувала погрозу Садата розпочати військові дії в червні або липні як ще одну спробу стимулювати ситуацію на Близькому Сході і, крім того, зазначала, що "Садат не має чіткого

уявлення про те, що він збирається робити... його загальний настрій гніву і розчарування призводить до того, що він робить непродумані заяви, схожі на війну".

20 травня Ісмаїла знову відправили до Вашингтона на зустріч з Кіссінджером.

Враховуючи, що Садат за три місяці до цього оголосив про початок війни, здається, що цей крок був спрямований на те, щоб ще більше обдурити американську дипломатію, давши їй хибну надію. Дійсно, у підсумках зустрічі було зроблено висновок, що "було досягнуто більшого прогресу, ніж минулого разу", що Ісмаїл "відчував, що військові дії зараз були б "занадто авантюрними", і викладено загальну теорію щодо того, як просуватися до врегулювання в найближчому майбутньому» [21, с. 91]. Успішне політичне маневрування Садата, яке полягало в тому, щоб обдурити і використати безроздільну віру американського Успішний політичний маневр Садата в обмані та використанні беззастережної віри американського уряду в дипломатію був чітко продемонстрований вранці 6 жовтня, коли о 7:00 Кіссінджер зателефонував міністру закордонних справ Єгипту Заяту з приводу потенційних воєнних дій арабів, на що Заят заперечив і натомість звинуватив його в тому, що це "привід з ізраїльського боку" [28, с. 292-293] Кіссінджер зробив висновок, що візьме це до уваги.

Не менш важливу роль у провалі американської розвідки відіграли ті ж причини, що й у нездатності Ізраїлю його передбачити. Серед них - "фактор обґрунтування", в якому ЦРУ, як і в ізраїльській "Концепції", не змогло надати вагомих причин або мотивації Єгипту і Сирії для початку бойових дій. В одній з телеграм, що містила військову оцінку, говорилося: "Араби мають теоретичну можливість атакувати всі ізраїльські населені пункти або літаками, або ракетами... США та Ізраїль повинні вивчити мотивацію" [28, с. 281-282]. Відсутність мотивації і упереджене уявлення про перевагу ЦАХАЛу над арабськими арміями переконали американську розвідку в тому, що війна не почнеться. Як зауважив Кіссінджер наприкінці 6 жовтня, повернення до статус-кво ще до початку бойових дій зробило

б їм послугу: "Араби будуть благодати нас, щоб ми зробили це для них, оскільки протягом 72-96 годин араби будуть повністю розгромлені". В інших звітах передбачалося, що Ізраїль просунеться вглиб Єгипту і Сирії протягом 72 годин і що він "зацікавлений у розгромі арабських сил". Спеціальна національна розвідувальна оцінка (SNIE), опублікована 6 жовтня, чітко висловила американську впевненість в ЦАХАЛі: "Ізраїльтяни мають достатньо сил, щоб притупити сирійський наступальний потенціал протягом кількох днів і так само швидко відтіснити єгиптян назад через канал" [28, с. 6].

У повідомленні виконавчому помічнику Кіссінджера було сказано, що Ізраїль вважає, що "існують хороші перспективи" витіснити єгипетські та сирійські війська зі своєї території "протягом трьох днів" [28, с. 337]. У свою чергу, ця заява виявила основну помилку, яка переслідувала США у власному аналізі розвідданих: надмірне покладання на Ізраїль у розумінні стану власної безпеки. Ще 1 жовтня телеграма посольства США в Ізраїлі запевняла Державний департамент, що Ізраїльтяни не відчувають загрози ні з боку Сирії, ні з боку Єгипту", незважаючи на те, що їм "відомо про передислокацію сирійських військ". Американці значною мірою поклалися на дані ізраїльської розвідки, які вони використовували у своїх доповідях і подальших судженнях. Американська розвідка була впевнена, що Ізраїль знатиме про будь-які потенційні дії, спрямовані проти нього.

У меморандумі розвідки для Кіссінджера від 30 вересня зазначалося, що, окрім американського аналізу, який все ще заперечував проти сирійських військових дій, "якби Сирія вже перебувала в стані просунутої військової підготовки, ізраїльтяни майже напевно звернулися б до нас зі значною тривогою через канали зв'язку" Разом з тим, незважаючи на таку відсутність ізраїльського підходу, США відчували, що не мають права інформувати Ізраїль про це, оскільки вони були непохитними у своїй власній впевненості в безпеці. Як пізніше напише Ніксон, він був "провалом ізраїльської розвідки. Вони були одними з найкращих у світі, і їх теж застали зненацька" [28, с. 218].

Причини через які США та Ізраїль виявилися "заскоченими", дещо відрізняються.

У той час як Сполучені Штати були відвернуті переговорами у В'єтнамі і введені в оману перспективою дипломатичного врегулювання на Близькому Сході, Ізраїль проводив жорстку військову оцінку, яка не передбачала дій противника за його межами. Аналіз невдач розвідки кожної з країн показує схожість, яку можна пояснити організаційними проблемами в їхніх суспільствах, а також помилкою "раціональності", яка полягає в тому, що Єгипет і Сирія не розпочали б війну проти упереджено переважаючого ворога за відсутності мотивації і належного військового оснащення. Надмірне покладання на дипломатію засліпило американський уряд від справжніх намірів Садата. Крім того, Садат намагався навмисно обдурити США, щоб вони повірили, що Єгипет був на шляху до миру. У свою чергу, уряд Сполучених Штатів, діючи як посередник між Єгиптом та Ізраїлем, передав це хибне відчуття перспективи Ізраїлю. Ізраїль, у свою чергу, передав Вашингтону недостовірні дані розвідки про стан власної безпеки. Провал кожної країни найкраще можна підсумувати оцінкою Г. Кіссінджера, який у своїх мемуарах писав: "Зрозуміло, що був провал розвідки, але помилки не обмежувалися лише розвідувальними службами. Кожен політик знав усі факти. Ізраїльтяни стежили за пересуванням кожного єгипетського і сирійського підрозділу. Загальний план нападу, особливо сирійців, був досить добре зрозумілий. У що ніхто не вірив - споживачі не більше, ніж виробники розвідданих - так це в те, що араби будуть діяти згідно з ним. Наше визначення раціональності не сприймало всерйоз ідею розпочинати непереможну війну заради відновлення самоповаги. Не було ніякого захисту проти наших власних упереджень або упереджень наших союзників" [28, с. 464].

Однак варто дослідити тезу про те, що сумнозвісна несподівана атака на Йом-Кіпур була не результатом провалу розвідки, а скоріше провалом політики. 6 жовтня, коли було практично відомо, що війна неминуча, Меїр прийняв свідоме

рішення не санкціонувати превентивний військовий удар. Це єдине рішення могло кардинально змінити результат війни, а також вплинути на її подальше місце в історії як перемоги, порівнянної з перемогою 1967 року, а не як несподіваного нападу. Кіссінджер наполягав на недопущенні превентивного нападу і закликав Ізраїль до стриманості. У травневій НІЕ йшлося про те, що значні арабські втрати, спричинені ізраїльським превентивним нападом, матимуть негативні наслідки для США, зокрема, що американські інтереси і присутність на Близькому Сході можуть стати об'єктом нападу, розрив дипломатичних відносин між арабськими та іншими індустриальними країнами, нафтове ембарго з боку арабських нафтовидобувних компаній, посилення радянського впливу в регіоні, а також унеможливлення мирного врегулювання на далекому Сході, що може призвести до війни.

Незалежно від того, чи були такі наслідки усвідомлені, Меїр вже вирішив відмовитися від превентивного права і запевнив Кіссінджера, що Ізраїль цього не зробить.

21 листопада 1973 року була створена національна слідча комісія для розслідування діяльності ЦАХАЛу під час війни Судного дня і, зрештою, встановлення осіб, відповідальних за недостатню готовність. Комісію очолив голова Верховного суду д-р. Едвард Шварцман, а також голова Верховного суду Ізраїлю д-р. Едвард Шварцман.

Шимон Агранат разом з чотирма іншими членами, і отримала назву "Комісія Аграната", відповідно. Саме під час своїх свідчень Меїр розкрила дилеми, які переслідували її рішення не давати дозвіл на превентивний удар, але, тим не менш, вона твердо стояла на своєму. Як літня жінка з невеликим військовим досвідом, Меїр вранці 6 жовтня була змушена вибрати між позиціями Елазара і Даяна щодо превентивного удару і, опосередковано, долі Ізраїлю. Вона зізналася комісії: "Моє серце тягнулося до превентивного удару, але я боялася" [31, с. 2-3].

Меїр стверджувала, що Ізраїль не міг ризикувати дипломатичним карантинном в результаті "першого пострілу" по слабшому ворогу, і, крім того, пояснювала, що

"1973 рік - це не 1967 рік, і цього разу нам не пробачать, і ми не отримаємо допомоги, коли вона нам знадобиться". Спостерігаючи за станом Ізраїлю на початку війни, США дійсно вважали за необхідне, можливо, зобов'язані почуттям провини за те, що наполягали на превентивних діях, надати Ізраїлю військово-повітряну допомогу, включаючи сорок винищувачів "Фантом" і п'ятдесят три винищувачі "Скайхок", після того, як значна частина ВПС була розгромлена радянськими ЗРК.

Питання про те, чи було б відмовлено в американській допомозі в разі ізраїльського превентивного удару, є спірним; Меїр, безумовно, вважав, що так. Потреба Ізраїлю в американській дипломатичній допомозі стримувала Меїра від надання дозволу на превентивний удар. Навіть під час надзвичайної ситуації

На засіданні кабінету міністрів вранці 6 жовтня все ще існував один відсоток ймовірності того, що Єгипет і Сирія не розпочнуть війну, і, виходячи з цього одного відсотка, Меїр відмовився від превентивного удару. Однак, навіть якби того ранку було точно відомо про неминучу арабську атаку, чи заслуговувало б це одкровення, отримане всього за кілька годин до неї, на те, щоб забути про провал розвідки? Можна піти на компроміс, заявивши, що війна Судного дня була провалом розвідки в тій же мірі, в якій вона була провалом політики. І США, і Ізраїль проводили політику умиротворення по відношенню до арабського світу і уряду США відповідно. Їхні дипломатичні спроби заспокоїти конфлікт обмежували їх у манерах, які дозволили б здійснити сумнозвісну несподівану атаку в другій половині дня Йом-Кіпура.

Висновки комісії "Агранат" були опубліковані 1 квітня 1974 року і рекомендували звільнити начальника Генштабу Давида Елазара, начальника військової розвідки Еліаху Зейру, командувача Південним командуванням Шмуеля Гонена та кількох інших. На превеликий жаль для багатьох в ЦАХАЛі, не було знайдено жодних недоліків у поведінці міністра оборони Моше Даяна і прем'єр-міністра Голди Меїр - двох осіб, які несуть повну відповідальність за відмову в наданні переважного права і протистояння повній мобілізації. Насправді, Меїр

навіть отримала похвалу за свою роботу. Поблажливе ставлення, з яким судили Даяна і Меїр, викликало обурення ізраїльської громадськості, яка розглядала комісію як відбілювання політичного керівництва.

Незабаром почалися демонстрації та протести, що змусили Меїр оголосити про свою відставку на спеціальному пленарному засіданні Кнесету 11 квітня 1974 року. Даян також не був призначений до нового уряду прем'єр-міністра Іцхака Рабина.

Війна Судного дня завдала страшного удару по Ізраїлю. Після своєї видатної перемоги 1967 року нація стала самовдоволеною у своїй впевненості у військовій перевазі і в тому, що вона стримувала від війни. Арабська несподівана атака зруйнувала відчуття "душевного спокою" ізраїльської громадськості і, більше того, довіру до політичного керівництва. Приголомшлива перемога ЦАХАЛу, яка завершила конфлікт 1973 року, мало сприяла відновленню морального духу і довіри. Війна, що зруйнувала упереджені уявлення і переконання, залишила глибокий шрам на ізраїльській психіці.

Хоча Єгипет зазнав військової поразки, він, тим не менш, вважав війну перемогою, оскільки вона досягла кінцевих цілей Садата. Несподіваний напад зруйнував впевненість Ізраїлю в безпеці, а для єгиптян загоїв психологічну травму 1967 року. Більше того, це дозволило Єгипту наблизитися до Ізраїлю як до рівного на дипломатичній арені, що врешті-решт завершилося Кемп-Девідськими угодами у вересні 1978 року, згідно з якими Синайський півострів був повернутий до рук Єгипту.

Мабуть, ніякі слова не можуть краще описати пригоди війни Судного дня, ніж ті, що були сказані 7 травня 1973 року, коли на дипломатичній зустрічі з радянськими послами щодо Близького Сходу Кіссінджер сказав наступне: "Ви знаєте історію про скорпіона, який хотів перетнути Суецький канал. Він запитав верблюда, чи можна йому проїхатися на його спині.

Верблюд відповів: "Якщо я поїду і ти мене вжалиш, я помру". Скорпіон відповів: "Я теж потону, так що ти маєш повну гарантію". Верблюд взяв скорпіона на спину, і вони почали переправлятися. На середині каналу скорпіон ужалив верблюда, і коли вони тонули, верблюд запитав: "Навіщо ти це зробив?". Скорпіон відповів: "Ти забув, що це Близький Схід" [31, с. 156-157].

Якби Кіссінджер повністю усвідомив мораль своєї комедійної історії, війна Судного дня п'ять місяців потому не стала б для нього надто великою несподіванкою.

Отже, війна Судного дня 1973 року стала яскравим прикладом того, як стратегічні прорахунки та недооцінка можливостей супротивника можуть призвести до катастрофічних наслідків. Ізраїль, попри наявність достатньої розвідувальної інформації про підготовку арабських армій, не зміг правильно оцінити їхні наміри і мотивацію для нападу. Концепція, яка зводила оцінку до військових можливостей, а не до політичних факторів, призвела до серйозних помилок у прогнозуванні початку конфлікту. У свою чергу, США, покладаючись на дипломатію, також не змогли передбачити ескалацію ситуації. Причиною цього стало зловживання довірою до попередніх оцінок та упередження щодо намірів арабських країн, які вважалися нераціональними. Уроки цієї війни показують, наскільки важливо мати гнучкий підхід до аналізу розвідувальних даних, враховуючи як військові, так і політичні фактори, а також готовність до невизначеності в поведінці супротивника.

РОЗДІЛ II. ПРАГМАТИЗМ РІЧАРДА НІКСОНА І ВІЙНА СУДНОГО ДНЯ

Американська підтримка Ізраїлю у війні Судного дня показує, що Річард Ніксон був політичним прагматиком і переслідував кілька цілей у цьому конфлікті. Протягом усього свого президентства Ніксон намагався деескалювати напруженість у відносинах з Радянським Союзом та іншими країнами комуністичного блоку. Прийшовши до влади в 1968 році в розпал непопулярної війни у В'єтнамі, Ніксон пообіцяв американській громадськості, що його адміністрація зменшить участь Сполучених Штатів у військових інтервенціях за кордоном. Генрі Кіссінджер був головним радником Річарда Ніксона з питань національної безпеки і відіграв важливу роль у прийнятті зовнішньополітичних рішень цієї адміністрації. Генрі Кіссінджер перебував під значним впливом політичної школи, відомої як "Реальна політика" [33, с. 126]. Цей метод зовнішньої політики є формою політичного прагматизму або реалізму. Подібно до італійського політичного теоретика епохи Відродження Нікколо Макіавеллі, Кіссінджер вважав, що уряди повинні бути гнучкими зі своїми моральними принципами при прийнятті важливих рішень у зовнішній політиці. Цей політичний прагматизм, який практикували Річард Ніксон і Генрі Кіссінджер, дозволив їм бути адаптивними, захищаючи при цьому американські інтереси за кордоном [33, с. 127].

Ніксон і Кіссінджер розробили нову стратегію холодної війни "Розрядка", яка використовувала дипломатію, а не військову силу для розширення американського впливу в усьому світі. Зменшуючи напруженість у відносинах з росіянами і китайцями, він заклав основу для нової ери американсько-радянських міжнародних відносин. Відтепер Сполучені Штати уникали прямої військової конфронтації з країнами комуністичного блоку. Водночас адміністрація Ніксона надавала військову допомогу країнам, які перебували у стані війни з союзниками Радянського Союзу. Ізраїль та його арабські сусіди були однією з таких гарячих точок холодної війни. Річард Ніксон хотів, щоб ізраїльтяни перемогли у війні

Судного дня, вважаючи, що це призведе до офіційних мирних переговорів між Ізраїлем та арабськими країнами.

Починаючи з війни за незалежність Ізраїлю 1948 року, Сполучені Штати завжди підтримували дружні відносини з державою Ізраїль. Цей союз був значною мірою результатом міжнародної політики часів холодної війни. Ворожі до Ізраїлю сусідні арабські держави - Єгипет і Сирія - були союзниками Радянського Союзу. На додаток до цих заплутаних альянсів часів холодної війни, Ізраїль був одним з небагатьох ліберально-демократичних урядів на Близькому Сході, що робило цю країну природним союзником Сполучених Штатів. Між 1948 і 1967 роками ізраїльтяни і араби вели три великі війни один проти одного, і кожен конфлікт закінчувався вирішальною перемогою Ізраїлю. Арабо-ізраїльські конфлікти завжди закінчувалися угодами про припинення вогню без укладення офіційного мирного договору. У 1970-х роках адміністрація Ніксона неодноразово намагалася розпочати переговори між Ізраїлем та Єгиптом. Однак жодна зі сторін не бажала погоджуватися на офіційні мирні переговори. Союз Радянського Союзу з арабськими державами не сприяв переговорам, оскільки американці не хотіли ризикувати своїми дружніми відносинами з Ізраїлем, приєднуючись до Радянського Союзу у нейтральній мирній угоді [34, с. 103].

Уряд Сполучених Штатів продовжить спроби досягти мирного врегулювання між Ізраїлем і Єгиптом у місяці, що передували війні Судного дня.

Службові записки Державного департаменту США від травня 1973 року детально описують надсекретну зустріч між радником з національної безпеки Генрі Кіссінджером та єгипетським дипломатом Мохаммедом Хафезом Ісмаїлом, які шукали шляхи мирного вирішення арабо-ізраїльського конфлікту та проблеми палестинських біженців. У службовій записці Генрі Кіссінджера від 20 травня 1973 року описані умови Ісмаїла щодо мирного врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту.

Перший день: Він сказав, що є два основні аспекти врегулювання:- Перший - це питання відновлення єгипетського суверенітету над єгипетською територією. Це вимагає відходу Ізраїлю до довоєнних кордонів.-Друге - питання прав палестинців. Ця проблема повинна бути зведена до розміру арабської та єврейської громад.

на території підмандатної Палестини, вирішуючи, як розділити цю територію і жити разом. Він сказав: Єгипет не заперечував би, якби Хусейн вів переговори з Ізраїлем про повернення Заходу, а потім дав би можливість палестинцям Західного берега річки Йордан визначити своє власне майбутнє. Тоді це стало б внутрішньою проблемою Йорданії. Спочатку він не хотів брати на себе зобов'язання, що Єгипет розглядатиме рішення Йорданії як вирішення палестинської проблеми для всіх арабів.

Ці документи Державного департаменту США показують, що єгипетський уряд погодився б на офіційний мирний договір лише за умови, що Ізраїль буде готовий повернути більшість завойованих ним територій назад до Єгипту та Йорданії. Ізраїльтяни ніколи не погодяться на ці умови, оскільки їхній уряд не бажає повертати Західний берег річки Йордан, який вони вважають життєво важливим для національної безпеки Ізраїлю [35, с. 5].

Уряд США тихо відхилив таємну пропозицію Ісмаїла, вважаючи, що вона послабить Ізраїль у військовому плані. Генрі Кіссінджер вважав, що для американських інтересів Близькому Сході було б краще зберегти статус-кво між Ізраїлем та арабськими країнами. У його службових записках про надсекретну зустріч стверджується, що найкращим варіантом дій для Сполучених Штатів було продовжувати підтримувати Ізраїль і чекати, поки єгипетський уряд змінить свої умови мирного врегулювання.

Ми можемо сидіти тихо. Продовження статус-кво, навіть якщо воно буде затьмарене порушенням режиму припинення вогню і подальшими актами тероризму, ймовірно, не принесе серйозної загрози основним інтересам США в цьому регіоні в найближчій перспективі і цілком може бути керованим протягом

кількох наступних років... Наразі Ізраїль віддає перевагу саме такій стратегії. Ізраїль вважає, що, зіткнувшись з твердою політикою стриманості з його боку і з боку Сполучених Штатів, Садат не матиме іншого вибору, окрім як сісти за стіл переговорів.

Ця записка є переконливим доказом того, що адміністрація Ніксона була переконана, що Єгипет та інші арабські держави не становлять військової загрози для Ізраїлю. Блискавичні перемоги ізраїльтян у Шестиденній війні переконали міжнародну спільноту в тому, що арабські держави навряд чи піде війною проти Ізраїлю. Кіссінджер вирішив, що Сполучені Штати повинні продовжувати підтримувати свої позитивні відносини з Ізраїлем і не намагатися ізолювати їх публічно підтримавши єгипетську мирну пропозицію.

Службові записки Генрі Кіссінджера з зустрічі в Ісмаїлі також показують, як адміністрація Ніксона ставилася до союзу Радянського Союзу з арабськими країнами на Близькому Сході.

Цілі США і Радянського Союзу на Близькому Сході, хоча вони і перетинаються у спільному бажанні уникнути поновлення воєнних дій, насправді ніколи не збігалися. Весь наш досвід на сьогоднішній день вказує на те, що Радянський Союз не бажав суттєво відхилитися від арабської позиції щодо загального врегулювання, як ми були готові зробити це з ізраїльською в 1969 році. Відновлення американо-радянських мирних зусиль створило б ізраїльтянам найсерйозніші проблеми, викликавши у них підозру, що ми готові укласти і нав'язати угоду за їхній рахунок. Крім того, залучення Радянського Союзу до спільних миротворчих зусиль полегшило б його спроби відновити втрачені позиції в Єгипті та покращити свої позиції в інших частинах арабського світу. Ми зробили б Радянський Союз переговорником і захисником Садата.

Хоча Сполучені Штати і Радянський Союз хотіли укласти офіційний мирний договір між ізраїльтянами і арабами, жодна зі сторін не хотіла ризикувати ізолювати своїх близькосхідних союзників, нав'язуючи їм нову мирну резолюцію ООН.

Кіссінджер вважав, що радянська підтримка була необхідною для успішного укладення компромісної угоди між Ізраїлем та Єгиптом. Однак радянський уряд не бажав відступати від умов миру, запропонованих єгипетським керівництвом, побоюючись втратити арабських союзників. Адміністрація Ніксона в 1973 році вирішила, що для американських інтересів буде краще зберегти статус-кво у відносинах з Ізраїлем і арабськими державами перед обличчям політичного тупика [35, с. 6].

Єгипет і Сирія були сповнені рішучості розпочати війну проти Ізраїлю і потребували радянської військової допомоги для розв'язання конфлікту. Росіяни охоче надавали арабам зброю, вважаючи, що це необхідно для збереження політичного впливу Радянського Союзу на Близькому Сході. Уряд Сполучених Штатів також вважав, що сильний у військовому відношенні Ізраїль необхідний для захисту американських інтересів за кордоном. Ці заплутані альянси на Близькому Сході завадили Сполученим Штатам і Радянському Союзу запропонувати компромісну мирну угоду між ізраїльтянами і єгиптянами за кілька місяців до арабо-ізраїльського конфлікту 1973 року.

Рано-вранці 6 жовтня 1973 року Державного секретаря Генрі Кіссінджера розбудив помічник Державного секретаря Джозеф Сіско з несподіваною звісткою про початок великої війни на Близькому Сході. Американський посол в Ізраїлі Кеннет Кітінг передав повідомлення від прем'єр-міністра Голди Меїр про те, що Моссад (ізраїльська розвідка) виявив, що Єгипет і Сирія готуються до несподіваного нападу на Ізраїль у другій половині дня [8, с. 450-451]. Рівно о другій годині того дня сили арабської коаліції розпочали два одночасні наступи на Ізраїль, намагаючись відвоювати Голанські висоти і Суецький канал. Ці регіони були завойовані п'ятьма роками раніше під час блискавичних перемог Ізраїлю в Шестиденній війні 1967 року [3, с. 2].

Ізраїльський уряд не був здивований раптовим початком воєнних дій томущо глава Моссаду Цві Замір мав подвійного агента під кодовою назвою "Ангел" в

єгипетській військовій ієрархії, який попередив ізраїльтян про наближення наступу на Йом-Кіпур. У ніч перед початком бойових дій "Ангел" повідомив своїм лондонським контактам у Моссаді, що Єгипет і Сирія збираються розпочати війну з Ізраїлем десь завтра вдень, 6 жовтня. Попередження в останню хвилину дало ізраїльтянам дорогоцінні кілька годин, необхідних для того, щоб викликати військові резерви країни на війну і повідомити уряд Сполучених Штатів про своє прагнення до миру і якнайшвидшого завершення війни [8, с. 450-451].

Аналіз Кіссінджера щодо поінформованості Радянського Союзу про війну і підтримку арабських держав був точним. Протягом кількох місяців президент Садат тримав військові плани арабської коаліції у великому секреті для всіх, окрім найвищих керівників єгипетського та сирійського урядів. 3 жовтня, всього за кілька днів до наступу на Йом-Кіпур, радянського посла Володимира Виноградова таємно викликали до штаб-квартири президента Садата в Каїрі, Єгипет. Він повідомив радянському послу, що Єгипет і Сирія планують незабаром війну проти Ізраїлю, щоб вийти з політичного глухого кута на Близькому Сході і вимагати землі для палестинців. Повідомляючи Радянському Союзу про свої військові плани, арабські уряди сподівалися, що Радянський Союз погодяться продовжити регулярні поставки військової допомоги, знаючи, що це єдиний спосіб швидко поповнити свої запаси, коли військові дії з Ізраїлем відновляться [10, с. 78-79].

Посол Виноградов був шокований цією новиною і запитав президента Садата, коли почнеться війна. Єгипетський лідер збрехав і сказав, що офіційна дата ще не визначена. Передавши повідомлення про військові плани арабських держав московському Політбюро, генеральний секретар Леонід Брежнєв наказав негайно евакуювати всіх радянських громадян і військових радників з Єгипту. На додаток до регулярних.

Крім поставок зброї, росіяни відправили тисячі солдатів "Спецназ" до Єгипту і Сирії для підготовки арабських армій. Метою цих військових радників на Близькому Сході була підтримка політичних союзів з арабськими світськими

націоналістичними урядами. Радянське керівництво не очікувало, що Єгипет і Сирія насправді спробують розпочати війну з Ізраїлем. Тепер, коли почалася війна Судного дня, росіяни не зробили нічого, щоб зупинити вторгнення Садата і Асада в Ізраїль. Єгипет і Сирія були сповнені рішучості вести війну проти Ізраїлю, і спроби держсекретаря Кіссінджера в останню хвилину вдатися до дипломатичного посередництва виявилися марними.

У приватному посланні президенту Ніксону Генрі Кіссінджер описує розвиток арабо-ізраїльського конфлікту і свою невдалу спробу переконати Радянський Союз вести переговори про припинення військових дій.

О 6:00 ранку мене повідомили, що ізраїльтяни мають як вони вважають, достовірну інформацію про те, що єгиптяни і сирійці планують розпочати скоординовану атаку протягом шести годин. Я негайно зателефонував Добриніну і повідомив йому про ізраїльський демарш. Я підкреслив йому, що: США і СРСР несуть особливу відповідальність за стримування своїх друзів. Ми терміново зв'язуємося з ізраїльтянами, застерігаючи їх від будь-яких випереджувальних дій, - що для наших власних відносин важливо, щоб ця криза не переросла у збройний конфлікт [27, с. 664-665].

Ця телеграма з особистого листування з президентом Ніксоном свідчить про те, що уряд Сполучених Штатів не хотів, щоб ізраїльтяни та араби воювали між собою. Генрі спробував виступити посередником врегулюванні військових дій у перший день війни Судного дня, але він зазнав повної невдачі. Росіяни спочатку не бажали переконувати Єгипет і Сирію припинити бойові дії через страх ізолювати своїх найважливіших союзників на Близькому Сході. Врешті-решт, це призвело до того, що небажання Радянського Союзу стримувати своїх союзників переконало адміністрацію Ніксона в тому, що вони підтримують арабські країни в цій війні, і що лише перемога Ізраїлю на полі бою змусить їх закликати до укладення угоди про припинення вогню.

Важливо зазначити, що ні в Єгипті, ні в Сирії не було комуністичних режимів. У 1970-х роках Єгиптом керував "арабський соціалістичний" військовий уряд, який підтримував створення панарабської нації, що об'єднала б усі арабські етнічні народи Близького Сходу. Сирія перебувала під владою Баасистської партії на чолі з генералом Хафізом аль-Асадом, який скинув попередню арабську республіку в 1970 році і зарекомендував себе як новий "прогресивний" революційний лідер країни. Незважаючи на заяви єгипетських і сирійських лідерів про те, що вони є "арабськими соціалістичними" державами, на практиці ці режими були світськими націоналістичними диктатурами, де політична влада була централізована в рамках військової ієрархії. Ці арабські авторитарні режими були світськими урядами, оскільки не мали офіційної державної релігії, незважаючи на те, що в них переважала мусульманська більшість [36, с. 332].

Єгипет і Сирія вступили в союз з Радянським Союзом, щоб протистояти західному імперіалізму і отримати сучасне озброєння для своїх армій. На відміну від країн Східноєвропейського комуністичного блоку, Радянський Союз не мав прямого контролю над своїми арабськими союзниками. Єгипет і Сирія мали більш дружні політичні відносини один з одним, ніж з Радянським Союзом. Деякі радянські військові радники в Єгипті ненавиділи працювати з арабськими військами, оскільки багато з них були побожними мусульманами, які не слідували ідеалам атеїстичного комунізму. Ці культурні, релігійні та політичні відмінності між росіянами та єгиптянами робили їх малоїмовірними союзниками проти та американців на Близькому Сході. Радянський Союз не хотів великої війни на Близькому Сході, але з початком війни Судного дня вона збільшила військову допомогу арабським країнам, щоб підтримати свої крихкі союзи з цими країнами [13, с. 23-24].

Президент Ніксон і держсекретар Кіссінджер не очікували нового конфлікту з Ізраїлем, Єгиптом і Сирією в жовтні 1973 року. На початку року американська розвідка неодноразово запевняла адміністрацію Ніксона, велика війна на Близькому

Сході є малоюмовірною. Цей аналіз ґрунтувався на подіях Шестиденної війни в червні 1967 року, коли ізраїльтяни перемогли Єгипет, Йорданію, Сирію та Ірак у короткому конфлікті, що тривав менше тижня.

У квітні 1973 року президент Садат публічно заявив про свої наміри розпочати війну з Ізраїлем. На американо-радянському саміті у Вашингтоні в червні 1973 року генеральний секретар Брежнєв приватно розповів Річарду Ніксону про свої побоювання, що араби готують війну проти Ізраїлю, і попросив Сполучені Штати стримати ізраїльтян у разі відновлення бойових дій. За кілька місяців рух єгипетських військових на кордонах значно збільшився а поставки зброї Радянським Союзом до арабських країн сягнули історичного максимуму. Влітку 1973 року Генрі Кіссінджер, як пересторогу в останню хвилину, тихо попросив Державний департамент написати новий план дій на випадок нового арабо-ізраїльського конфлікту. Завдання написання плану було доручено молодшому співробітнику Держдепартаменту, який вважав, що вся ця затія була марною тратою часу і грошей. Перший проект плану дій на випадок непередбачених обставин лежав у його шухляді з документами 6 жовтня 1973 року [37, с. 360].

Після початку війни Судного дня Генрі Кіссінджер припустив, що ізраїльтяни легко переможуть арабські держави в оборонному наземному конфлікті. Ця швидка і рішуча перемога Ізраїлю дала б Сполученим Штатам можливість розпочати офіційні мирні переговори між ізраїльтянами та арабами. Переговори про угоду про припинення вогню проходили б під егідою Організації Об'єднаних Націй і були б розпочаті, як тільки ізраїльтяни розгромили б на полі бою армії Єгипту і Сирії. Адміністрації Ніксона була потрібна перемога Ізраїлю у війні Судного дня, щоб створити міцний мир, який би сприяв американським інтересам на Близькому Сході.

6 жовтня о 9:25 ранку, в перший день війни, Кіссінджер під час приватної телефонної розмови з президентом Ніксоном висловив свої міркування про

причини війни і розробив стратегію, як змусити обидві сторони сісти за стіл переговорів.

Президент Ніксон погодився з первинними висновками свого держсекретаря про те, що араби несуть відповідальність за цю війну і що Радянський Союз був попереджений про раптовий наступ. Ці люди вважали, що найкращою стратегією для Сполучених Штатів було б дочекатися, поки Ізраїль здобуде вирішальну перемогу на полі бою, а потім закликали до угоди ООН про припинення вогню. Оскільки Річард Ніксон був дуже зайнятий подіями Вотергейтського скандалу, він поклав на Кіссінджера головну відповідальність за врегулювання близькосхідної кризи від імені президентської адміністрації [38, с. 148]. І знову уряд Сполучених Штатів будував свою дипломатичну стратегію щодо врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту на подіях попередніх воєн. Кіссінджер все ще був заплішений припущенням, що ізраїльтяни легко виграють війну і що Сполучені Штати зможуть швидко домовитися про припинення всіх військових дій.

Коли в жовтні 1973 року почалася війна Судного дня, Річард Ніксон вважав, що Ізраїль врешті-решт переможе в конфлікті і що уряд Сполучених Штатів повинен маневрувати, щоб розпочати мирні переговори, як тільки ізраїльтяни візьмуть гору на полі бою.

Річард Ніксон також звинувачував Радянський Союз у розв'язанні війни, стверджуючи, що їхня багаторічна військова допомога підштовхнула Єгипет і Сирію до відновлення воєнних дій з Ізраїлем. Уряд Сполучених Штатів розглядав війну Судного дня як міжнародну кризу часів холодної війни і вважав, що перемога Ізраїлю необхідна для протидії інтересам Радянського Союзу в регіоні.

Все це американське політичне маневрування на Близькому Сході показує, наскільки Річард Ніксон був політичним прагматиком. У певному сенсі війна Судного дня була проксі-конфліктом холодної війни, оскільки адміністрація Ніксона хотіла, щоб Ізраїль переміг у війні і уклав мирну угоду, яка б сприяла американським інтересам у регіоні. У перший день бойових дій уряд Сполучених

Штатів був надмірно впевнений, що Ізраїль виграє війну і що неминуча поразка арабських країн змусить обидві сторони сісти за стіл переговорів. Чого не передбачали Річард Ніксон і Генрі Кіссінджер, так це того, що війна Судного дня не буде такою ж, як Шестиденна війна. Цього разу ізраїльтяни не мали елементу несподіванки, який їм виграти вирішальну наступальну кампанію в червні 1967 року. наступних кількох тижнів Ізраїль мав би вести битву свого життя проти Єгипту і Сирії, в оборонній наземній війні, яка б виснажила його військові ресурси до межі.

Таким чином, американська підтримка Ізраїлю під час війни Судного дня 1973 року стала проявом прагматичної зовнішньої політики адміністрації Річарда Ніксона, яка була заснована на принципах реалізму та стратегії "Розрядки". Рішення надавати військову допомогу Ізраїлю не лише посилювало американський вплив на Близькому Сході, але й стало частиною ширшої політики стримування Радянського Союзу, який підтримував арабські держави. Ніксон і його головний радник Генрі Кіссінджер діяли гнучко й прагматично, обираючи підтримку союзника, що забезпечувало стратегічні інтереси США у регіоні.

Намагаючись зберегти статус-кво, американська адміністрація відмовилася від надмірного залучення до миротворчих ініціатив, вважаючи, що час і військовий баланс на боці Ізраїлю. Водночас спроби дипломатичного врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту, зокрема через таємні зустрічі з єгипетськими представниками, показали бажання США уникнути прямого протистояння із СРСР та втримати стабільність у регіоні.

Отже, підтримка Ізраїлю у війні Судного дня не лише забезпечила його військову перевагу, а й продемонструвала, що американська зовнішня політика під керівництвом Ніксона балансувала між прагматичним захистом інтересів США, протистоянням радянському впливу та спробами підтримати відносну стабільність на Близькому Сході.

РОЗДІЛ III. СТРАТЕГІЯ США У ВІЙНІ СУДНОГО ДНЯ: ДОПОМОГА ІЗРАЇЛЮ ТА ГЕОПОЛІТИЧНІ НАСЛІДКИ

Від початку війни Судного дня Річард Ніксон і Генрі Кіссінджер хотіли, щоб Ізраїль переміг у цьому конфлікті. Якби Ізраїль здобув вирішальну перемогу, це відкрило б шлях до офіційних мирних переговорів між ізраїльтянами та арабами. Це також підірвало б інтереси Радянського Союзу на Близькому Сході. Спочатку президент Ніксон теоретично припускав, що Армія оборони Ізраїлю є сильнішою за єгипетську та сирійську армії і легко перемаже їх на полі бою. Тоді Сполучені Штати опиняться у вигідному становищі для переговорів про дипломатичне вирішення цієї війни [1, с. 8].

8 жовтня 1973 року, на третій день війни Судного дня, під час приватної нічної телефонної розмови з Кіссінджером президент Ніксон висловив свої думки щодо конфлікту і можливості початку мирних переговорів між ізраїльтянами та арабами.

У цій дискусії Річард Ніксон стверджує, що коли Ізраїль врешті-решт виграє війну, уряд Сполучених Штатів повинен бути готовим взяти на себе провідну роль у переговорах про припинення вогню. Він хотів, щоб результат цієї війни привів до офіційних мирних переговорів між Ізраїлем і арабськими державами. Усі попередні арабо-ізраїльські конфлікти закінчувалися угодами про припинення вогню, але не мали формальних договорів, які б офіційно припиняли всі воєнні дії. Річард Ніксон вважав, що коли ізраїльтяни виграють війну, це буде прекрасною можливістю для Сполучених Штатів розпочати офіційні мирні переговори між Ізраїлем та Єгиптом. Навіть якщо деякі фракції в ізраїльському уряді не хотіли б мирного договору з арабськими державами, Сполучені Штати все одно збиралися наполягати на ньому в майбутніх переговорах. Президент Ніксон і Генрі Кіссінджер помилялися, вважаючи, що Ізраїль легко виграє цей конфлікт проти Єгипту і Сирії. Вже за тиждень Сполучені Штати перекинуть десятки тисяч тонн зброї до Тель-Авіва, Ізраїль, щоб допомогти ізраїльтянам перемогти у війні Судного дня [5, с. 311].

Блискавичні перемоги Ізраїлю в Шестиденній війні створили ілюзію, що Єгипет і Сирія не зможуть перемогти ізраїльтян у повномасштабній звичайній війні. Це було не так, оскільки протягом багатьох років арабські держави отримували військову допомогу від Радянського Союзу, зокрема, зенітно-ракетні комплекси (ЗРК) класу "земля-повітря" (ЗРК). Ці ЗРК були призначені для нейтралізації ізраїльських літаків і бомбардувальників. Ця технологічна перевага не дозволила Ізраїлю домінувати в небі над Суецьким каналом і Голанськими висотами. За кілька днів війна Судного дня швидко перетворилася на криваву патову ситуацію, коли обидві сторони звернулися по допомогу до своїх союзників-наддержав часів холодної війни. Без раптового припливу американської військової допомоги ізраїльтяни могли б програти тривалу війну проти Єгипту та Сирії. Рішення Річарда Ніксона надати військову допомогу Ізраїлю допомогло країні перемогти у цій війні і призвело до мирних переговорів між ізраїльтянами та арабами [5, с. 311].

Армію оборони Ізраїлю застали майже повністю невідготовленою до наступу арабських військ у жовтні 1973 року. Моссад отримав інформацію від "Ангела" про військові плани Єгипту лише за кілька годин до початку війни Судного дня. Після Шестиденної війни 1967 року Ізраїль утримував добре укріплені траншеї вздовж східного берега Суецького каналу і на Голанських висотах. Напередодні битви ізраїльські війська вздовж Суецького каналу налічували лише 450 солдатів і 91 танк, розкиданих по багатокілометрових фортах Бар-Лева. Ще 200 танків перебували в резерві в трьох годинах їзди від лінії фронту. На Голанських висотах ізраїльтяни мали лише один танковий батальйон на випадок сирійської агресії. За дев'ять місяців до війни Судного дня ізраїльські спецназівці проникли на територію Єгипту і встановили підслуховуючі пристрої на протилежному березі Суецького каналу. Ізраїльське командування було переконане, що ці жучки сповістять їх про будь-які спроби Єгипту мобілізувати свої сили для нападу і дадуть їм достатньо часу, щоб відправити підкріплення Суецького каналу. Проблема полягала в тому, що 90 відсотків часу підслуховуючі пристрої мали залишатися неактивними, інакше вони

ризикували бути виявленими єгиптянами. Влітку араби виявили кілька таких жучків. Ізраїльтяни могли лише активувати цю систему раннього попередження, натиснувши кнопку у військовому штабі в Тель-Авіві жучки не були активні 6 жовтня, оскільки були переконані, що арабські держави не спробують здійснити напад на найсвятіше єврейське свято Йом-Кіпур. Ця самовпевненість завадила ЦАХАЛу усвідомити, що 100 000 єгипетських солдатів і 1350 танків були мобілізовані на кордоні для раптового нападу [10, с. 60-61].

Повністю мобілізовані, Армія оборони Ізраїлю могла виставити армію чисельністю 375 000 військовослужбовців, 2100 танків і 359 бойових літаків.

Єгипетсько-сирійська коаліція налічувала понад 900 000 військовослужбовців, понад 4000 танків і 680 бойових літаків. 100 000 з цих солдатів були добровольчими ополченцями з Іраку та Йорданії, які приєдналися до війни, щоб боротися проти ізраїльтян. Незважаючи на американські та радянські упередження про військову перевагу Ізраїлю на Близькому Сході, реальність була такою, що в перший день війни Судного дня ізраїльтяни переважали у кількості два до одного. Протягом одного дня ізраїльтяни втратили десятки літаків і танків через нові ракетні установки класу "земля-повітря" і реактивні гранатомети, подаровані арабам Радянським Союзом. Ізраїльські військові не були непереможними, і якщо вони не зможуть компенсувати ці втрати на полі бою, війна Судного дня стане катастрофічною поразкою для Ізраїлю.

Прем'єр-міністр Голда Меїр усвідомлювала, що американська військова допомога буде необхідна Ізраїлю для перемоги у конфлікті проти Єгипту та Сирії. 8 жовтня 1973 року Моссад виявив, що Радянський Союз збільшує поставки зброї до арабських країн. Ізраїльські військові не мали ресурсів для ведення тривалого конфлікту, враховуючи великі втрати, яких зазнали їхні танки і літаки протягом перших двох днів війни. Прем'єр-міністр Меїр вважав, що уряд Сполучених Штатів можна переконати втрутитися в цей конфлікт і допомогти Ізраїлю перемогу. Після довгих нічних дебатів зі своїм політичним кабінетом, було прийнято рішення про

те, щоб посол Ізраїлю в США Сімха Дініц таємно звернувся до держсекретаря Генрі Кіссінджера з проханням про американську військову допомогу [5, с. 357].

Прем'єр-міністр Меїр підтримувала дружні стосунки з урядом Сполучених Штатів протягом багатьох років до війни Судного дня. Вона була однією з перших іноземних лідерів, які відвідали президента Ніксона в Білому домі в 1969 році, всього через кілька місяців після прийняття присяги. Ця дипломатична зустріч свідчить про те, що Ніксон хотів, щоб Сполучені Штати зміцнили свій міцний політичний союз з державою Ізраїль. Ніксон і Меїр були не лише політичними союзниками, вони також були близькими друзями і часто писали один одному таємні листи. У період з 1969 по 1974 рік між Річардом Ніксоном і Голдою Меїр були відправлені сотні приватних повідомлень. Темі цих листів варіювалися від привітань з днем народження до таємних політичних повідомлень. В одному з листів, датованому 14 травня 1969 року, Меїр розповідає Ніксону про свої побоювання, що інтереси Радянського Союзу на Близькому Сході є ворожими до держави Ізраїль і упередженими щодо єврейського народу [39, с. 1-2].

Коли міністр закордонних справ Ебан перебував у Вашингтоні в середині березня, він пояснив, чому Ізраїль виступає проти наміру шукати спільну з Радянським Союзом формулу врегулювання на Близькому Сході. Ми були твердо переконані, що такий курс буде перерваний арабськими урядами як такий, що звільняє їх від обов'язку приєднатися до нас у прямій угоді для встановлення постійного миру. Важливо, щоб вони зрозуміли, що єдиний розвиток подій, який може змінити нинішню ситуацію, - це укладення мирних договорів, які врегулюють усі невирішені питання між країнами і забезпечать безпеку кордонів. Більше того, очевидно, що радянські цілі та політика настільки ворожі життєво важливим інтересам Ізраїлю, що будь-яке формулювання, спрямоване на отримання згоди з боку СРСР, неминуче зашкодить правам Ізраїлю. Це жодним чином не стосується уряду Сполучених Штатів, добру волю і конструктивну мету якого ми повністю визнаємо.

Цей лист показує, що прем'єр-міністр Меїр не хотіла, Радянський Союз брав участь у мирних переговорах, які намагалися розпочати у 1969 році, оскільки вважала, що російська інтервенція на Близькому Сході була прямо ворожою ізраїльським інтересам. Арабські держави роками отримували радянську військову допомогу і були найближчими союзниками Радянського Союзу в регіоні. Голда Меїр хотіла встановити міцніші відносини зі Сполученими Штатами як союзником у Холодній війні. Річард Ніксон хотів, щоб його президентська адміністрація відіграла більш активну роль у близькосхідній політиці, ніж його попередники. Він сподівався, що Сполучені Штати зможуть знайти дипломатичне вирішення арабо-ізраїльських конфліктів, яке сприятиме американським інтересам у регіоні. Чотири роки потому ізраїльське керівництво звернулося до адміністрації Ніксона по допомогу у війні Судного дня, розуміючи, що для перемоги в конфлікті їм потрібна американська військова допомога [39, с. 1-2].

Згідно з мемуарами Генрі Кіссінджера "Роки потрясінь", о 1:45 ночі у вівторок, 9 жовтня, його розбудив нічний телефонний дзвінок від ізраїльського посла у Вашингтоні Сімхи Дініца, який запитав, що Сполучені Штати можуть зробити для військового постачання Ізраїлю. Кіссінджер був спантеличений характером цього запитання. Напередодні він мав приватну розмову з ізраїльським послом і почув, що ізраїльтяни виграють війну. Кіссінджер був спочатку роздратований телефонним дзвінком і сказав Дініцу, що завтра вони поговорять насамперед. Через годину ізраїльський посол зателефонував йому знову з тим самим терміновим повідомленням. Тоді Кіссінджер зрозумів, що, мабуть, щось серйозно не так, і сказав Дініцу, що вони таємно зустрінуться в Білому домі о 8:20 ранку [8, с. 490-491].

Кіссінджер і Дініц зустрілися зі своїми помічниками в Картографічній кімнаті на першому поверсі Білого дому. Ця тиха кімната десятиліттями раніше використовувалася Франкліном Рузвельтом як військовий командний пункт під час Другої світової війни. Генрі Кіссінджер часто проводив тут таємні зустрічі з

іноземними дипломатами та політиками. Дініц розповів йому, що, незважаючи на офіційні заяви ізраїльського уряду про перемогу у війні, ситуація на полі бою погіршується з кожним днем. За останні три дні ЦАХАЛ втратив у боях сорок дев'ять бойових літаків, у тому числі чотирнадцять новітніх літаків-фантомів. Ці травматичні для Ізраїлю втрати були спричинені використанням єгиптянами і сирійцями радянських систем протиповітряної оборони, які були стратегічно розташовані навколо Суецького каналу і Голанських висот. Ще більш шокуючими були втрати Ізраїлю, який втратив 500 танків, 400 з яких несли службу в Синайській пустелі. Єгипетські війська вздовж Суецького каналу були озброєні реактивними протитанковими гранатометами російського виробництва. Ця радянська протитанкова зброя дозволяла арабам легко знищувати ізраїльські танки французького та американського виробництва. До того ж, суворі умови Синайської пустелі вивели з ладу десятки ізраїльських танків через механічні несправності. Сили ЦАХАЛу утримували лінію проти арабських військ, але їхні військові ресурси були виснажені війною на два фронти [10, с. 120-121].

У доповідній записці Державного департаменту часів війни Судного дня зафіксовані деталі цієї таємної зустрічі між Кіссінджером, Дініцом та їхніми помічниками:

«Дініц: Ми отримали повідомлення, яке підсумовує наші втрати до 9 ранку за ізраїльським часом. Літаки: 14 "Фантомів", 28 "Скайхоків", 3 "Міражі", 4 "Супермістери" - загалом 49 літаків. Танки - ми втратили близько 500 танків. Деякі були втрачені по дорозі.

Секретар Кіссінджер: 500 танків! Скільки вас? [Треба викликати сюди Хейга. Ми можемо дати йому цифри.

Посол Дініц: Сюди входять ті, які були виведені з ладу на тиждень або більше.
Секретар Кіссінджер: Скільки їх вас? Гур:

1800. Дініц: Ми втратили 100 на півночі і 400 на півдні.

Кіссінджер: Як це сталося? Я розумію вашу проблему. Я не розумію, як це могло статися. Наша стратегія полягала в тому, щоб дати вам час до вечора середи, до того часу, як я думав, вся єгипетська армія буде розбита.

Дініц: Це стане зрозуміло з військової ситуації.

Кіссінджер: Так ось чому єгиптяни такі самовпевнені. Чи можу я використати ці цифри? Дініц: З президентом.

Кіссінджер: Хто-небудь ще?

Дініц: Вони були передані мені для вас. Кіссінджер: Скільки єгиптяни втратили? Гур:

4-500 на Синаї, а сирійці - 400.

Кіссінджер: З єгиптянами все ще йдеться про зустріч один на один.» [40, с. 134-135].

Цей документ Державного департаменту США показує, як Кіссінджер був шокований тим, що Ізраїль зазнав великих танкових втрат у війні з Єгиптом. Ніксон і Кіссінджер припускали, що арабські армії будуть швидко розбиті ізраїльтянами, що дозволить Сполученим Штатам закликати до угоди про припинення вогню. Дініц сказав Кіссінджеру, що ізраїльтяни незабаром зіткнуться з кривавою війною на виснаження, якщо Сполучені Штати не нададуть їм поповнення. Він запропонував що американці таємно надають Ізраїлю військову допомогу у вигляді нових боєприпасів, зброї, танків і найголовніше, фантомних літаків. Кіссінджер підтримав пропозицію Дініца про надання військової допомоги Ізраїлю. Після зустрічі Дініц у приватній розмові попросив Кіссінджера повідомити Ніксона лише про втрати ізраїльської бойової техніки. Ізраїльський уряд побоювався, що якщо інформація про важкі втрати Ізраїлю просочиться в пресу, то до війни проти Ізраїлю може приєднатися більше арабських країн [10, с. 120-121].

У своїх мемуарах Кіссінджер пише, що пропозиція Дініца змінила всю стратегію адміністрації Ніксона в цій близькосхідній кризі. Лише за кілька днів до цього американська розвідка була переконана, що Ізраїль у військовому плані

перевершує арабські держави і здобуде швидко і рішучу перемогу у війні. Кіссінджер негайно погодився на пропозицію Дініца таємно відправити до Ізраїлю партію зброї. Він пообіцяв Дініцу, що американці передадуть ізраїльтянам свої розвідувальні дані про конфлікт і що вони почнуть постачати нові літаки і танки якнайшвидше. Кіссінджер вважав, що все це має в умовах повної секретності, оскільки це зруйнувало б репутацію США в арабському світі. Дініц високо оцінив підтримку Кіссінджера для Ізраїлю і заявив, що з американською військовою допомогою вони зможуть вільно перейти в наступ і виграти цю війну. Після опрацювання деталей логістики поставок зброї до Ізраїлю зі своїми підлеглими з Державного департаменту, Кіссінджер зустрівся того ж дня з президентом Ніксоном, щоб підтвердити цю військову угоду [8, с. 493-494].

В іншій записці зафіксовані деталі цієї дискусії між Ніксоном і Кіссінджером:
«Кіссінджер: Якщо араби відчують, що ізраїльтяни втратили більше, ніж вони визнали, вони можуть втрутитися.

Президент: Чому у нас такі паршиві танки?

Давайте дамо їм кілька танків М-60. Це дало б їм велику впевненість, якби ми могли врешті-решт дати їм лазерні бомби.

Давайте продовжимо про витратні матеріали. Але послуга за послугою полягає в тому, щоб сказати Голді, щоб вона єврейську громаду в цій країні. Якщо ситуація ускладниться, нам, можливо, доведеться зробити більше.

Кіссінджер: Але не сьогодні.

Президенте: Не можна допустити, щоб ізраїльтяни програли. Як щодо того, щоб вкрасти літаки і танки?

Кіссінджер: Ми можемо почекати до четверга. Якщо ізраїльтян вперше відтіснили араби...

Президенте: Давайте визначимо танки і літаки на випадок непередбачених обставин - в Європі.

Кіссінджер: Ми хочемо підтримати Ізраїль зараз, щоб вони не відвернулися від вас під час дипломатичної фази.» [40, с. 134].

Ця розмова показує, що Річард Ніксон і Генрі Кіссінджер хотіли, щоб Ізраїль переміг у війні Судного дня, вважаючи, що це призведе до офіційних мирних переговорів після завершення конфлікту. Вони вважали, що допомога Ізраїлю в досягненні перемоги в цій війні переконає ізраїльський уряд підтримати адміністрацію Ніксона в майбутніх мирних переговорах. Після менш ніж годинної дискусії президент Ніксон схвалив план Кіссінджера, який передбачав негайно розпочати постачання зброї до Ізраїлю. Після цього Білий дім надіслав Дініцу повідомлення, в якому пообіцяв ізраїльському уряду, що Сполучені Штати задовольнять його прохання про постачання озброєнь і компенсують всі втрати літаків і танків [8, с. 493-496].

Незважаючи на твердження деяких академічних істориків, таких як Вільям Б. Куандт і Ноам Качові, що Річард Ніксон не бажав допомагати Ізраїлю у війні Судного дня, президент негайно задовольнив прохання ізраїльського уряду про військову допомогу. Річард Ніксон був прагматиком часів холодної війни, який був готовий зробити все, що в його силах, щоб дати Сполученим Штатам перевагу над Радянським Союзом [17, с. 148-149].

У середу, 10 жовтня, вранці після того, як президент Ніксон схвалив план надання військової допомоги Ізраїлю, американська розвідка отримала повідомлення про те, що Радянський Союз розпочав повітряні поставки зброї до Єгипту та Сирії. Під час телефонної розмови голова Об'єднаного комітету начальників штабів адмірал Томас Мурер повідомив міністра оборони Джеймса Шлезінгера, що росіяни збільшують військову допомогу арабським країнам.

Я знаю, що ви знаєте про це частково, але я просто хотів сказати вам, що у нас є спеціальний звіт, в якому йдеться про те, що починає здаватися, що Радянський Союз збирається розпочати масове повітряне перекидання на Близький Схід 15 рейсами літаків Ан-12, кожен з яких може перевезти близько 22 тонн, до

Сирії, і схоже, що у них є ще 20 літаків Ан-22, які можуть доставити в Каїр близько 40 тонн вантажу, і вони пролітатимуть над Лівією, а це означає, що вони намагаються уникати зони бойових дій, щоб потрапити туди. Я думаю, що вони вже відправили достатньо літаків до початку бойових дій, щоб вивезти всіх цивільних, тому я намагаюся переконати Де Пуа з'ясувати це напевно. Я думаю, що вони везуть припаси.

У доповіді зазначалося, що приблизно двадцять російських літаків доставили вантажі в Дамаск і Каїр з Угорщини та Югославії. Цей раптовий приплив радянської військової допомоги до арабських країн посилив бажання уряду Сполучених Штатів поповнити запаси ізраїльтян [41, с. 149].

Того ж ранку Генеральний секретар СРСР Брежнєв надіслав Кіссінджеру послання для президента Ніксона, в якому повідомив, що Радянський Союз буде готовий прийняти угоду про припинення вогню в Організації Об'єднаних Націй і врегулювання війни шляхом переговорів, якщо Сполучені Штати погодяться на звільнення всіх арабських земель, окупованих Ізраїлем.

Ми хотіли б звернути увагу президента на ще один момент. Потрібно, звичайно, обмежити завдання в цей момент прийняттям рішення про припинення вогню. Якщо починати розширювати це завдання, прив'язувати до нього всілякі умови - на кшталт відведення військ на вихідні рубежі, створення якоїсь комісії зі встановлення фактів і так далі, - то це заздалегідь прирікає на провал ту добру справу, заради якої ми домовилися діяти спільно. Ми говоримо про це тому, що натяки на такий підхід містилися у виступі представника США в Раді Безпеки. Якщо такі пропозиції будуть висунуті, це поставить нас у таке становище, коли наш представник буде змушений заперечувати і голосувати проти. Сподіваємося, що цього не станеться і що узгоджені дії СРСР і США сприятимуть припиненню вогню на Близькому Сході та негайному відновленню активних зусиль, спрямованих на досягнення там політичного врегулювання на основі звільнення всіх окупованих Ізраїлем арабських земель [40, с. 134].

Кіссінджер вважав, що Ізраїль ніколи не погодиться на ці умови, оскільки це вимагало б від нього поступитися занадто великою територією. Він розумів, що Ізраїлю потрібно буде швидко виграти цю війну, Сполучені Штати повинні були мати перевагу в переговорах про припинення вогню з Радянським Союзом. Потім Кіссінджер зателефонував радянському послу Добриніну і сказав йому, що президенту Ніксону потрібен час, щоб обміркувати пропозицію Радянського Союзу про припинення вогню. Після розмови з радянським послом він зателефонував Дініцу і повідомив йому, що американські поставки до Ізраїлю гарантовані і що ізраїльтяни не повинні відчувати потреби утримувати свої військові резерви. Затягуючи мирні переговори і заохочуючи ізраїльський уряд до наступу, Кіссінджер сподівався, що Ізраїль здобуде вирішальну перемогу на полі бою, яка дозволить Сполученим Штатам отримати в мирних переговорах з Радянським Союзом [8, с. 497-498].

Ця телефонна розмова свідчить про те, що Кіссінджер був палким прихильником держави Ізраїль і щиро бажав їй перемоги у війні Судного дня. Навмисно зволікаючи із закликом Сполучених Штатів укласти угоду про припинення вогню, він давав ізраїльським військовим час згуртувати свої сили для контрнаступу проти Сирії та Єгипту. Кіссінджер вважав, що рішуча перемога Ізраїлю в цьому конфлікті послабить позиції Радянського Союзу на Близькому Сході. Міжнародна політика часів холодної війни безпосередньо вплинула на рішення президента Ніксона і держсекретаря Кіссінджера надати військову допомогу Ізраїлю. Якби Єгипет і Сирія не були близькими союзниками росіян, то навряд Сполучені Штати допомогли б Ізраїлю перемогти у війні Судного дня. Саме ці альянси часів холодної війни змусили американців і Радянський Союз втрутитися в цей близькосхідний конфлікт.

Через два дні, 12 жовтня 1973 року, Військово-повітряні сили США розпочали повітряні перевезення військових вантажів і зброї до Ізраїлю. Спочатку планувалося використовувати ізраїльські комерційні літаки для таємної доставки

американської військової допомоги Ізраїлю. Однак президент Ніксон, не бажав подальших затримок і наказав ВПС США безпосередньо втрутитися і розпочати повітряні поставки зброї. Під кодовою назвою "Операція "Нікелева трава" наступних сімнадцяти днів Сполучені Штати доставили в аеропорт Бен-Гуріон в Тель-Авіві, Ізраїль, понад 22 000 тонн військової техніки, включаючи винищувачі "Фантом". Більшість західноєвропейських держав хотіли зберегти нейтралітет у війні і відмовилися дозволити американським літакам приземлятися і дозаправлятися на своїх територіях. Лише Португалія дозволила американським літакам приземлитися на військово-повітряній базі Лажеш на Азорських островах на шляху до Ізраїлю. Португальський уряд дозволив ВПС США приземлитися на Азорських островах лише після того, як Генрі Кіссінджер надіслав листа прем'єр-міністру Марселу Каетану з погрозами розірвати всі дипломатичні відносини з країною, якщо вона не допоможе американцям. У той же час ВМС США відправили до Ізраїлю понад 33 000 військових вантажів, включаючи нові танки. Ці 55 000 тонн американської військової допомоги допомогли ізраїльтянам виграти війну Судного дня, збільшивши їхні військові запаси і надавши ЦАХАЛу час для контрнаступу на Єгипет і Сирію [10, с. 120-121].

11 жовтня Армія оборони Ізраїлю розпочала масштабний контрнаступ проти сирійської армії на Голанських висотах. Протягом 24 годин ізраїльтяни захопили всі раніше втрачені території з початку конфлікту і просунули лінію фронту на одинадцять кілометрів углиб південної Сирії. Позиції ізраїльської армії тепер були лише за тридцять п'ять кілометрів від сирійської столиці Дамаска. Незабаром після цього ізраїльські військово-повітряні сили успішно розбомбили будівлю сирійського міністерства оборони в Дамаску. Таке швидке просування Ізраїлю в Сирію здивувало Радянський Союз, який не очікував, що арабський наступ на Голанських висотах буде так швидко розгромлений. Того ж дня радянський посол Добринін попередив Кіссінджера, що російські повітряно-десантні війська приведені в бойову готовність, а радянські військові кораблі прямують до Сирії для

захисту Дамаска. Вперше у війні Судного дня сирійці опинилися в обороні проти ЦАХАЛу. Бої на півдні Сирії тривали до 25 жовтня, оскільки сирійські збройні сили швидко контратакували, намагаючись відвоювати втрачені території Армії оборони Ізраїлю [5, с. 315-316].

Тим часом уздовж Суецького каналу єгипетський наступ почав втрачати свою перевагу раптовості. Арабські війська, просуваючись вглиб Синайського півострова, розтягнули свою лінію фронту за межі єгипетської ракетної парасольки класу "земля- повітря", що зробило їхні сили вразливими для ізраїльських літаків. 14 жовтня ЦАХАЛ у запеклій битві відбив єгипетську атаку, знищивши 250 ворожих танків, втративши при цьому лише двадцять своїх броньованих машин. Наступного дня танкова дивізія генерала Аріеля Шарона перетнула Суецький канал і створила плацдарм на єгипетському боці каналу. Протягом тижня Армія оборони Ізраїлю захопила більшу частину західного берега Суецького каналу і змусила арабські війська до повного відступу. Ці вирішальні перемоги на полі бою проти Єгипту стали прямим результатом американської військової допомоги, яка дозволила Армії оборони Ізраїлю перейти в наступ проти арабських сил, маючи можливість швидко і ефективно поповнювати втрати техніки [10, с. 447].

Після цих вирішальних перемог на Голанських висотах і Синайському півострові хід війни Судного дня змінився на користь Ізраїлю. Радянський Союз зрозумів, що араби повільно програють війну, і настав час переконати американців погодитися до угоди про припинення вогню. 19 жовтня Добринін передав президенту Ніксону термінове послання від радянського генерального секретаря Брежнєва. У листуванні йшлося про те, що війна на Близькому Сході загрожує зашкодити крихкому стану американсько-радянських відносин. Для якнайшвидшого досягнення угоди про припинення вогню між ізраїльтянами та арабами необхідні негайні та ефективні переговори. Як писав Добринін,

Оскільки час має вирішальне значення, а зараз не тільки кожен день, але й кожна година, я і мої колеги пропонуємо, щоб Державний секретар США і Ваш

найближчий соратник д-р Кіссінджер терміново прибув до Москви для проведення відповідних переговорів з ним як з Вашим уповноваженим особистим представником. [Було б добре, якби він міг приїхати завтра, 20 жовтня. Буду вдячний за Вашу швидку відповідь.

Кіссінджер прийняв запрошення Радянського Союзу до Москви на переговори, вважаючи, що це дозволить Сполученим Штатам легше сформулювати запропоновану мирну угоду щодо Близького Сходу до того, як Радянський Союз представить її в Організації Об'єднаних Націй. Радянський Союз хотів, щоб в рамках угоди про припинення вогню ізраїльтяни пішли з усіх окупованих арабських територій, включно з палестинським Західним берегом річки Йордан. Генрі Кіссінджер розумів, що ізраїльський уряд ніколи не погодиться віддати Західний берег річки Йордан, і американцям доведеться вдатися до обережної дипломатії, щоб змусити ізраїльтян і арабів погодитися на угоду про припинення вогню. Президент Ніксон погодився на запрошення Москви і поклав Кіссінджера відповідальність представляти Сполучені Штати на мирних переговорах [10, с. 310-311].

20 жовтня 1973 року прибув до Москви, щоб обговорити умови угоди про припинення вогню для закінчення війни Судного дня. У своїх мемуарах Кіссінджер пише, що хотів завершити ці переговори якомога швидше, перш ніж радянське керівництво спробує скористатися хаосом Вотергейтського скандалу. Наступного дня держсекретар Кіссінджер особисто зустрівся з генеральним секретарем СРСР Брежнєвим, щоб обговорити нове мирне врегулювання в ООН. Найбільшою проблемою між американським і радянським керівництвом було питання, чи повинен Ізраїль відступити до кордонів, які існували до 1967 року. Будучи лояльним до своїх єгипетських та сирійських союзників, Брежнєв запропонував угоду про припинення вогню, яка б змусила припинити окупацію палестинських територій. Ця умова переговорів ґрунтувалася на Резолюції 242 ООН 1967 року, яка була попередньою невдалою спробою змусити Ізраїль припинити окупацію

палестинських територій. повернути завойовані території в рамках мирних переговорів з арабськими державами. Генрі Кіссінджер розумів, що Ізраїль ніколи не підтримає цю пропозицію, оскільки його військові вже перемагали у війні Судного дня, а попередня резолюція ООН зазнала повного провалу. Замість цього Кіссінджер представив контрпропозицію, яка вилучала будь-які згадки виведення ізраїльських військ. Цей новий документ закликав до негайного припинення всіх бойових дій через дванадцять годин після ухвалення резолюції і відкривав мирні переговори між усіма сторонами, залученими до конфлікту. Розпливчастість формулювань пропозиції Кіссінджера щодо угоди про припинення вогню була навмисною, оскільки це був найкращий спосіб змусити ізраїльтян і арабів погодитися на негайне припинення бойових дій. Дозволивши визначити умови офіційного договору пізніше, це відкрило можливість миру на Близькому Сході і вирішило нагальну потребу Сполучених Штатів у припиненні війни. На подив Генрі Кіссінджера, Брежнєв погодився на американську пропозицію щодо угоди про припинення вогню лише з кількома незначними редакційними змінами [8, с. 495-496].

Лише після чотирьох годин переговорів Сполучені Штати та Радянський Союз домовилися про спільну угоду про припинення вогню, яка мала бути негайно представлена Раді Безпеки ООН. 22 жовтня 1973 року Організація Об'єднаних Націй офіційно прийняла Резолюцію Ради Безпеки, яка майже повністю ґрунтувалася на пропозиції Генрі Кіссінджера. Того ж дня радянське керівництво зв'язалося з урядами Єгипту та Сирії, щоб змусити їх прийняти резолюцію ООН. Тим часом Кіссінджер вирушив до Тель-Авіва, Ізраїль, щоб переконати ізраїльський уряд погодитися на виконання угоди про припинення вогню. Під час приватної зустрічі прем'єр-міністр Голда Меїр спочатку була стурбована тим, що Резолюція ООН була американо-радянською змовою з метою змусити Ізраїль відійшов до кордонів, що існували до 1967 року. Кіссінджер неодноразово наполягав на тому, що спільна американо-радянська резолюція про припинення

вогню не мала на меті зашкодити Ізраїлю. Він сказав Меїру що Сполучені Штати підтримували Ізраїль протягом усієї війни і що початок прямих мирних переговорів з арабськими урядами буде в інтересах Ізраїлю. Під час обіду з ізраїльським керівництвом американці отримали повідомлення, що Радянський Союз переконав Єгипет погодитися на умови резолюції про припинення вогню.

Незважаючи на офіційне прийняття Ізраїлем та арабськими державами Резолюції ООН, війна Судного дня технічно не закінчилася до 25 жовтня 1973 року. Протягом наступних трьох днів точилися спорадичні бої вздовж Суецького каналу та на півдні Сирії, оскільки ізраїльські та арабські війська неодноразово порушували угоду про припинення вогню. Протягом наступних кількох днів Рада Безпеки ООН ухвалить ще дві резолюції про припинення вогню, які остаточно закріплять мир між Ізраїлем, Єгиптом і Сирією. Після двох тижнів і п'яти днів бойових дій арабо-ізраїльський конфлікт 1973 року завершився дорогою перемогою Ізраїлю. Війна Судного дня стала останньою спробою Єгипту та Сирії перемогти Ізраїль у звичайній війні і проклала шлях до офіційних мирних переговорів на Близькому Сході [8, с. 564-565].

Війна Судного дня показує, що президент Ніксон і держсекретар Кіссінджер хотіли, щоб Ізраїль переміг у цій війні, вважаючи, що поразка Єгипту і Сирії призведе до миру на Близькому Сході. Холодна війна також була важливим фактором у цьому конфлікті. Єгипет і Сирію підтримували росіяни, і адміністрація Ніксона не хотіла, щоб ще один американський союзник зазнав поразки у війні проти країни, яку підтримував Радянський Союз. Коли ізраїльський уряд таємно звернувся до Генрі Кіссінджера з проханням про американську військову допомогу, він задовольнив його, розуміючи, що без американської підтримки вони

може потенційно програти війну. Річард Ніксон схвалив план Кіссінджера щодо надання військової допомоги Ізраїлю і наказав ВПС негайно розпочати повітряні перевезення вантажів до Тель-Авіва. Коли хід війни змінився на користь ізраїльтян, президент Ніксон надав держсекретареві Кіссінджеру всі повноваження

бути провідним американським дипломатом у переговорах з Радянським Союзом щодо угоди про припинення вогню. Під час московських переговорів з радянським керівництвом Кіссінджер виступив проти будь-яких умов припинення вогню, які вимагали б від Ізраїлю відмовитися від палестинських територій. Замість цього він запропонував угоду про припинення вогню, яка передбачала негайне припинення бойових дій і початок прямих мирних переговорів між арабами та ізраїльтянами. Війна Судного дня стала вирішальною перемогою ізраїльтян і призвела до офіційних мирних переговорів на Близькому Сході. Вона також матиме серйозні наслідки для відносин Сполучених Штатів з арабським світом [5, с. 311-312].

Отже, можемо говорити про складність і непередбачуваність цього конфлікту, а також геополітичні наслідки, що виникли після нього. Сполучені Штати активно підтримували Ізраїль, прагнучи забезпечити його перемогу, що мало стратегічне значення для підриву впливу Радянського Союзу на Близькому Сході та створення умов для майбутніх мирних переговорів. Однак, незважаючи на американські сподівання, Ізраїль не був готовий до такого інтенсивного наступу, і війна швидко перетворилася на криваву патову ситуацію.

Війна показала важливість своєчасної зовнішньої допомоги, яка дозволила Ізраїлю змінити хід війни. Рішення Ніксона надати військову допомогу стало вирішальним фактором у перемозі Ізраїлю. Водночас це підкреслило стратегічну важливість дипломатичних відносин між Ізраїлем і США, що мали тривалі історичні корені. Спільні інтереси, а також особисті зв'язки між лідерами двох країн допомогли здійснити ефективне вирішення кризи і стали основою для подальших мирних переговорів у регіоні.

Цей розділ висвітлює не лише військову стратегію, але й дипломатичні кроки, що сформували новий етап в історії арабо-ізраїльських відносин, а також відображає зміну геополітичних орієнтирів на міжнародній арені в умовах Холодної війни.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження, проведеного для магістерської роботи на тему "Війна Судного дня: Ізраїль проти Сирії та Єгипту (1973 р.)", були досягнуті наступні результати:

1. Історичні передумови конфлікту

Проведений аналіз показав, що війна Судного дня стала результатом накопичених протиріч після Шестиденної війни 1967 року. Втрата територій, таких як Синайський півострів та Голанські висоти, стимулювала арабські держави до реваншу. Ідеологічні, політичні й економічні чинники стали каталізаторами для формування військово-політичного союзу між Сирією та Єгиптом.

2. Ключові фактори несподіваної атаки

Було встановлено, що фактори, які сприяли раптовій атаці арабських країн, включають дезінформацію, використання військових навчань як прикриття, а також недооцінку арабських планів ізраїльською розвідкою. Концепція військової непереможності, що сформувалася після 1967 року, завадила Ізраїлю передбачити масштаби та серйозність атаки.

3. Стратегічні та тактичні рішення сторін

У ході війни обидві сторони виявили високий рівень організації та адаптації. Арабські країни успішно використали новітні радянські системи озброєння, такі як ЗРК, що знизили домінування ізраїльської авіації. З іншого боку, Ізраїль продемонстрував ефективність мобілізації резервів та проведення контратак, що врешті забезпечило його перевагу.

4. Роль зовнішніх держав

Війна Судного дня стала важливою ареною для демонстрації впливу наддержав. США надали вирішальну військову допомогу Ізраїлю через операцію «Нікелева трава», забезпечивши поставки зброї, що змінило хід

війни. СРСР, у свою чергу, підтримував арабські країни, надаючи технічну і матеріальну допомогу. Конфлікт показав, як регіональні війни перетворюються на складову глобального протистояння в епоху холодної війни.

5. Рекомендації для сучасної міжнародної практики

Аналіз цього конфлікту демонструє необхідність гнучкого та багатовимірного підходу до розв'язання міжнародних конфліктів. Важливими є:

- Удосконалення системи розвідки, враховуючи як військові, так і політичні аспекти.
- Вчасне виявлення потенційних конфліктів за допомогою мультинаціонального моніторингу.
- Розробка превентивних дипломатичних стратегій для запобігання війнам.

Уроки для міжнародних відносин і безпеки. Війна Судного дня засвідчила важливість чіткого аналізу намірів і можливостей супротивника. Міжнародна спільнота отримала уроки про необхідність зміцнення дипломатичних механізмів врегулювання конфліктів до їх ескалації. Водночас вона підкреслила роль зовнішніх посередників у встановленні миру та потребу в міжнародному контролі за гонкою озброєнь у стратегічно важливих регіонах.

Наукова новизна та практичне значення дослідження. У дослідженні проведено системний аналіз причин провалу розвідки та її впливу на перебіг війни. Уперше в рамках української історіографії зроблено порівняльний аналіз ізраїльської та американської оцінки військової загрози. Практичні рекомендації стосуються удосконалення розвідувальних підходів у сучасних умовах, зокрема розробки більш адаптивних моделей оцінки намірів супротивника.

Рекомендації щодо подальшого дослідження. Подальші розвідки доцільно зосередити на вивченні впливу війни на довготривалі мирні процеси, таких як

Кемп-Девідські угоди, а також на аналізі організаційних змін у розвідувальних службах після війни. Варто також приділити увагу вивченню ролі інших арабських держав і міжнародних організацій у вирішенні конфлікту.

Загальний висновок. Дослідження Війни Судного дня дозволило глибше зрозуміти природу сучасних міжнародних конфліктів та їхній вплив на глобальну політику. Результати роботи можуть бути використані для вдосконалення освітніх програм з історії міжнародних відносин, а також у практичній діяльності державних органів, які займаються питаннями національної безпеки та зовнішньої політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Книги та монографії:

1. Амброуз, Стівен Е. *Ніксон: Руїна та відновлення 1973-1990*. Нью-Йорк: Simon and Schuster, 1991.
2. Бар-Джозеф, Урі. "Розвідувальне співтовариство під час війни Судного дня (1973)" у *Мовчазний захисник Ізраїлю: Погляд зсередини на шістдесят років ізраїльської розвідки*, під ред. Амос Гільбоа і Ефраїм Лапід. Єрусалим: Видавництво "Грін", 2012.
3. Бойн, Волтер Дж. *Війна о другій годині ночі: війна Судного дня 1973 року та повітряне перевезення, яке врятувало Ізраїль*. Нью-Йорк: St. Martin Press, 2002.
4. Говард, М. Сахар. *Історія Ізраїлю: Від зародження сіонізму до наших днів*. 3-є видання. Нью-Йорк: Alfred A. Knopf, 2007.
5. Гордіс, Деніел. *Ізраїль: коротка історія відродження нації*. Нью-Йорк: HarperCollins Publishers, 2016.
6. Грант, Р. Г. *Битва*. Нью-Йорк: DK Publishing, Inc., 2005.
7. Далек, Роберт. *Ніксон і Кіссінджер: партнери у владі*. Нью-Йорк: HarperCollins Publishers, 2007.
8. Кіссінджер, Генрі. *Роки потрясінь*. Бостон: Літл Браун і компанія, 1982.
9. Мітельпункт, Шауль. *Ізраїль в американській свідомості: Культурна політика американо-ізраїльських відносин, 1958-1988*. Нью-Йорк: Cambridge University Press, 2018.
10. Рабинович, Авраам. *Війна Судного дня: епічна зустріч, що змінила Близький Схід*. 2-ге видання. Нью-Йорк: Schocken Books, 2017.
11. Аллен, Пітер. *Війна Судного дня*. Нью-Йорк: Charles Scribner Sons, 1982.
12. Блек, Конрад. *Річард М. Ніксон: Життя в повному обсязі*. Нью-Йорк: Public Affairs, 2007.
13. Герцог, Хаїм. *Війна спокути, жовтень 1973 року*. Бостон: Літл Браун і компанія, 1975.
14. Ніксон, Річард. *Ловіть момент: виклик Америки у світі з однією наддержавою*. Norwalk, CT: Easton Press for the Nixon Foundation, 1992.

Статті, дослідження та огляди:

15. Ахмед Хані ель-Шеріф. "Війна Судного дня 1973 року: Єгипетська помста - (2/4)".

16. Далек, Роберт. "Ніксон і Кіссінджер", у *Супутник Річарда Ніксона*, за ред. Мелвіна Смолла. Західний Сассекс, Великобританія: Блеквелл Паблішинг, 2011.
17. Куандт, Вільям Б. *Мирний процес: Американська дипломатія та арабо-ізраїльський конфлікт з 1967 року*. Вашингтон, округ Колумбія: Видавництво Інституту Брукінгса, 1993.
18. Логевалль, Фредрік та Ендрю Престон. *Ніксон у світових американських міжнародних відносинах 1969-1977*. Нью-Йорк: Oxford University Press, 2008.
19. Мітельпункт, Шауль. *Ізраїль в американській свідомості: Культурна політика американо-ізраїльських відносин, 1958-1988*. Нью-Йорк: Cambridge University Press, 2018.

Документи та архіви:

20. "Резолюція 338 (1973) від 22 жовтня 1973 року". Рада Безпеки ООН.
21. Державний департамент США. "Меморандум Вільяма Б. Куандта апарату Ради національної безпеки заступнику помічника президента з питань національної безпеки (Скоукрофту)".
22. Державний департамент США. "Оцінка національної розвідки".
23. Державний департамент США. "Документ, підготовлений у Центральному розвідувальному управлінні".
24. Центральне розвідувальне управління. "Президент Ніксон і роль розвідки в арабо-ізраїльській війні 1973 року".
25. "Початок війни Судного дня: субота 6 жовтня 1973 року". Державний архів Ізраїлю.
26. Державний департамент, "Послання прем'єр-міністра Ізраїлю Меїра державному секретарю Кіссінджеру".
27. Державний департамент, "Меморандум помічника президента з питань національної безпеки (Кіссінджера) президенту Ніксону".
28. Державний департамент, "Стенограма телефонної розмови між державним секретарем Кіссінджером і міністром закордонних справ Єгипту Заятом".
29. Державний департамент США, "Телеграма від Державного департаменту до Посольства в Ізраїлі".
30. Державний департамент, "Послання виконавчого помічника держсекретаря Кіссінджера (Іглбергера) держсекретареві Кіссінджера".
31. Мітч Гінзбург, "Голда Меїр: "Моє серце тягнулося до превентивного удару, але я була налякана"", The Times.
32. Державний департамент, "Меморандум про розмову".
33. Фредрік Логевалль та Ендрю Престон, *Ніксон у міжнародних відносинах США 1969-1977 рр.* (Нью-Йорк: Оксфордський університет, 2008).

34. Денніс Росс, Приречені на успіх: американсько-ізраїльські відносини від Трумена до Обама (Нью-Йорк: Farrar Straus and Giroux, 2015).
35. Меморандум Державного департаменту, 20 травня 1973 р., Офіс Генрі А. Кіссінджера - Єгипет/Ісмаїл, том V (Мемкон), [1 з 4], Справа 132, Матеріали Ради національної безпеки, Президентська бібліотека і музей Річарда Ніксона, Йорба Лінда, Каліфорнія.
36. Юджин Роган, Історія арабів, (Нью-Йорк: Basic Books, 2011).
37. Гартофф, Розрядка і конфронтація: Американсько-радянські відносини від Ніксона до Рейгана.
38. Квант, Мирний процес: Американська дипломатія та арабо-ізраїльський конфлікт з 1967 року.
39. Лист Голди Меїр до Річарда Ніксона, 14 травня 1969 року, Ізраїль - прем'єр-міністр Голда Меїр, 1969. [1 з 1] Справа 756, Листування президента Ради національної безпеки, Президентська бібліотека і музей Річарда Ніксона, Йорба-Лінда, Каліфорнія.
40. Меморандум про розмову, Вашингтон, 9 жовтня 1973 року, 8:20-8:40 ранку, Зовнішні відносини Сполучених Штатів, 1969-1976, Том XXV, Арабо-ізраїльська криза і війна, 1973, редактори: Ніна Хауленд і Крейг Дейгл, генеральний редактор: Едвард К. Кіфер, (Урядова друкарня США, Вашингтон, 2011 р.) Документ 134.
41. Стенограма телефонної розмови між оборони Шлезінгером і головою Об'єднаного комітету начальників штабів (Мурер), Вашингтон, 10 жовтня 1973 року, 10:02, Зовнішні відносини Сполучених Штатів, 1969-1976, том XXV, Арабо-ізраїльська криза і війна, 1973, редактори: Ніна Хауленд і Крейг Дейгл, генеральний редактор: Едвард К. Кіфер, (Державна друкарня США, Вашингтон, 2011) Документ 144.

Електронні ресурси:

42. Ельвінг, Рон. "Коротка історія ніксонської 'суботньої різанини'". NPR, 21 жовтня 2018 року. Доступно за посиланням.
43. Саад, Лідія. "Американці, але не ліберальні демократи, здебільшого проізраїльські". *Gallup Poll*, 6 березня 2019 року. Доступно за посиланням.
44. Фрідман, Роберт О. "Радянська політика на Близькому Сході від Виходу 1972 року до війни Судного дня". *Naval War College Review* 27, no. 4 (1975): 32–53. Доступно на JSTOR.